

Бел 05
Чытайце ў нумары:
Зямля пахне хле-
бам ● Шклянка чаю
● Свяці, свяці ясна!
● Мужнасць у спад-
чыну ● Апавяданне
„Воўк“ ● Вершы
Петруся Броўкі

работніца
і сялянка **10** 1970

ЛЕНИН

Слова Ирины ВОЛОБУЕВОЙ

Музыка М. ШНЕЙДЕРМАНА

Нет, Ленин ни секунды не уснул
В граните, на котором слово «Ленин»!
Сменяется почетный караул,
Сменяются года и поколения,

Стирается булыжный камень плит,
Звонят куранты, новый час отмеря,
А Ленин, чуть сощурясь, все глядит,
Глазами тех, кто в Ленина поверил.

Проснется солнце, спустится ли мгла,
Событиям век распахивает двери,
А Ленин все болеет за дела
Сердцами тех, кто в Ленина поверил.

Салют цветным ли выстрелом в эфир,
Клубится ль дым, над городами рея,
А Ленин продолжает строить мир
Руками тех, кто в Ленина поверил.

И жизнь преобразается вокруг,
Растет Отчизна в зелени деревьев.
Все больше на земле и глаз, и рук,
И тех сердец, кто в Ленина поверил.

УМЕРЕННО

Нет, Ленин ни секунды не уснул. В гра- ни- те, на котором слово «Ле-
нин»! Сме- ня- ет- ся по- чет- ный караул. Сме- ня- ют- ся го-
да и по- ко- ле- нья. Сме- // - лень - я.
сти. // - ве - рил. ле - нин.

ЗЯМЛЯ ПАХНЕ ХЛЕБАМ

Два тыдні ў Мінску ішоў дождж. І я ўсё адкладвала камандзіроўку ў калгас. Бо гэтыя два тыдні якраз выпалі на жніво. А якое там жніво, калі з неба лье...

І вось першы сонечны дзень. Еду ў Навагрудак, у калгас «Звязда», да галоўнага агранома, Героя Сацыялістычнай Працы Марыі Мікалаеўны Карповіч.

Трошкі ведаю яе. Бачыла на з'ездзе калгаснікаў Беларусі, слухала яе выступленне. Захапленнем яна расказвала, як змянілася жыццё сялян Заходняй Беларусі за гады Саветскай улады. Пра асфальтаваныя вуліцы вёсак, пра тэлевізійныя антэны над дамамі калгаснікаў і газавыя пліты, пра бальніцы і школы. Расказвала яна, што механізацыя прыйшла на фермы і на палі, што ў іх створаны механізаваныя звенні канчатковай прадукцыі, якія вырошчваюць зерне, бульбу, лён. Называла лічбы: з 10—12 цэнтнераў збожжа з гектара ўраджаі выраслі да 37 цэнтнераў. А звяно Віктара Стасевіча вырасціла і сабрала больш як па 40 цэнтнераў увосень 1969 года.

Зала апладзіравала такім поспехам.

Потым Марыя Мікалаеўна была старшынёй з'езда. Выдатным старшынёй.

Калі я глядзела на яе, слухала яе, — пачуццё гонару за цудоўную, разумную беларускую жанчыну ўвесь час не пакідала мяне.

У перапынку яна ішла на вы-

стаўку сельскагаспадарчых машын і ўсё глядзела, меркавала, што яшчэ можна набыць для ферм, для механізаваных звенняў.

...Яна вырасла ў сям'і селяніна, зусім блізка ад вёскі, дзе цяпер жыве. З дзяцінства ўведала цану хлеба, цану кожнаму кавалку зямлі. На свае вочы бачыла, як кідаліся сяляне на палосках, каб пракарміць сям'ю. Зямля карміла не вельмі сытна, не вельмі цёпла апрадала. Але ж карміла. За гэта маленькая Марылька, малодшая ў сям'і, паважала «карміцельку», як называў зямлю хворы бацька, і марыла навучыцца вырошчваць столькі хлеба, каб хапіла яго ўсім, каб усе елі дасыта.

І навучылася. І вырошчвае. Скончыла акадэмію, стала аграномам.

...Два тыдні ішоў дождж. Кожную раніцу Марыя Мікалаеўна з трывогай глядзела на неба. Над полем віселі хмары. Цёмныя. Цяжкія. Яны зацягнулі суцэльнай коўдрай усё неба. За гэты час дождж — не, не дождж, лівень нарабіў столькі бяды, што і падумаць страшна. Такі ўраджай вырасцілі! Ніколі не было гэткага на беларускай зямлі, не вельмі ўрадлівай. Пшаніца стаяла сцяной. Буйны, важкі колас радаваў вока. Спецыялісты называлі лічбы: 40... 50... 60 цэнтнераў з гектара.

— Заўтра пачнем жаць, — сказала яна, галоўны аграном, механізатарам, тым, хто кожную хвіліну гатовы быў выйсці ў поле.

Сябруе з кнігай Марыя Мікалаеўна Карповіч.

А назаўтра з раніцы пайшоў гэты самы лівень. Ліў, ліў і ліў. Як з прорвы бяздоннай. І адкуль яе набралася, столькі вадзі!

Марыя Мікалаеўна абувала гумавыя боты і ішла на поле. Красуня-пшаніца ляжала на зямлі, дождж і вецер нібы адпрасавалі яе. Аграном стаяла на краі глыбокай каляіны, вецер злосна матляў крысы яе плашча. Па твары яе цяклі буйныя кроплі. Ні то дождж. Ні то слёзы...

Потым з-за хмар выглянула сонца. І запякло, як яно можа пячы ў жніўні. З зямлі пайшла пара. Зямля запахла хлеbam.

Хутчэй на поле, туды, дзе зараз пачнецца апошні бой за ўраджай! Хлеб ляжыць на зямлі. Ці возьме яго камбайн?

...Пустыя сушылькі чакаюць збожжа. Побач, на цэментаванай пляцоўцы, ляжаць новенькія вялізныя брызентавыя пакрывалы. Таксама чакаюць: а раптам спатрэбяцца. А раптам зноў ліне з неба вада. Тады хутчэй прыкрыць зерне, калі яму не хопіць месца ў сушыльцы. Чакаюць рэйкі пад'ёмніка, каб лёгка ўзняць машыну з зернем, высыпаць і апусціць пустую. Прыбеглі старшакласнікі. Можна што памагчы? Чакаюць грузавыя машыны, самазвалы. Усе чакаюць. А на поле ідуць камбайны, ідуць у апошні рашучы бой.

І вось першы пракос. Машына разварочваецца і становіцца

насустрэч калоссям. Тут жа аграном Марыя Мікалаеўна Карповіч. Тут жа старшыня калгаса Усевалад Уладзіміравіч Русак.

Знатны звеннявы Віктар Фёдаравіч Стасевіч нізка апускае пальцы жніяркі, амаль да самай зямлі. (Цяпер дзякуе сабе ў душы камбайнер, што добра прыкачаў поле каткамі).

Машына ціха кранаецца з месца. Метр, яшчэ метр, яшчэ. Круцяцца матавілы, гудзяць барабаны... Камбайн жне. Жне пшаніцу, якую не змаглі ўзяць, хоць і спрабавалі, вопытныя касцы. Косы рэзалі колас. А камбайн ідзе. Камбайн жне.

Аграном і старшыня ўглядаюцца, ці не застаюцца каласы на зямлі. Спыняецца камбайн. Бяжыць звеннявы.

— Ну, як?

Глянуў. Па твары расплылася шчаслівая ўсмішка. І зноў бягом да кабіны, каб не траціць часу.

Ювелірная работа.

Так працуе камбайнер звяна канчатковай прадукцыі. А што гэта такое — звенні канчатковай прадукцыі? Пакуль мы ездзім з аграномам з поля на поле, яна расказвае. Галоўнае, што ўсё жыццё хвалявала і хвалюе яе, — ураджайнасць кожнага гектара. Як падняць яе? Не на цэнтнер, не на два, а падвоіць і патроіць. Тэарэтычна гэта зрабіць лёгка. А ў жыцці? Як зрабіць, каб людзі, што вырошчваюць ураджай, думалі пра яго?

**работніца
і сялянка**

№ 10

КАСТРЫЧНІК
1970

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПалІТЫЧНЫ І ЛіТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

год выдання сорак шосты

Выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Дзяржаўная
бібліятэка
і ЦСР
ім. У. І. Леніна

Цікавілася Марыя Мікалаеўна, як у іншых гаспадарках вырашаецца гэта пытанне. І пачула аднойчы, што ў Шчучынскім раёне створаны звенні канчатковай прадукцыі. Што гэтыя звенні апраўдваюць сябе і быццам бы ледзь не зрабілі ў калгасе рэвалюцыю. Паехалі паглядзець. Цікава ж. Вырошчвае, напрыклад, звяно хлеб: глебу рыхтуе, сее, даглядае пасевы, збірае ўраджай. А ад таго, які сабралі яны ўраджай з аднаго гектара, залежыць іхні заробак.

Рашылі стварыць такія звенні ў сябе. Толькі не конныя, як у шчучынцаў, а механізаваныя.

Было гэта чатыры гады назад.

Размоў колькі, хваляванняў:

— А калі засуха?

— А як град пав'е ўраджай? Я ж не вінаваты!

— Не вінаваты, — адказвалі. — Вось за ўборку, якую рабіць не будзеш, ты і не атрымаеш. Аванс, што кожны месяц будзеш атрымліваць, у цябе ж не забяруць.

А самі яшчэ добра не ўяўлялі, як яно будзе.

Селі за падлікі. Каб скласці так званыя тэхналагічныя карты. Узялі ўраджайнасць апошніх трох гадоў (плюс 10% прыросту), пералічылі ўсе работы за кожны месяц і вывелі планавое заданне.

Стварылі ў калгасе пяць вытворчых участкаў (колькі было раней брыгад). У кожным — два механізаваныя звяны канчатковай прадукцыі. Адно вырошчвае збожжа і бульбу (тры механізатары). Другое — лён і

цукровыя буракі (адзін механізатар). І яшчэ чатыры звяны дапаможныя, там жанчыны, без іхніх рук не абыдзецца і на бульбе, і на льне, і на бураках.

Выдзелілі 27 тысяч рублёў на куплю машын. Каб у кожным звяне было ўсё неабходнае.

І вось нарэшце ў канторы калгаса сабраліся праўленцы, спецыялісты, звеннявыя. Урачысты дзень, дзень падпісання дагавору. З аднаго боку яго падпісалі старшыня калгаса, галоўны аграном і эканаміст. Яны павінны забяспечыць звяно насеннем, мінеральнымі ўгнаеннямі, сродкамі хімічнай абароны раслін, гаручым, запаснымі часткамі. А звеннявы ад імя звяна абавязаўся правесці ўсе неабходныя на полі работы аж да сціртавання саломы, атрымаць планавы ўраджай. Тут жа прыводзіліся расцэнкі: 18,5 кап. за цэнтнер азімага збожжа, 13 кап. за цэнтнер яравых, 5 кап. за цэнтнер азімай саломы, 5,6 кап. за яравую і г. д.

Акрамя таго, члены звяна атрымліваюць 50% звышпланавай прадукцыі. Звеннявы працуе разам з усімі, а за кіраўніцтва яму налічваюць 5 працэнтаў асноўнай аплаты.

Вось і ўсе лічбы.

Хваляванняў, — а як жа яно атрымаецца, — было не толькі ў звеннях. Хваляваліся ўсе. Ці прыжывецца гэта новае ў калгасе? Ці апраўдае сябе? Ці варта было ламаць галовы над падлікамі?

Марыя Мікалаеўна Карповіч заўсёды сама рэгулявала сеялку, устаўлівала норму высеву. Раней, бывала, трактарыст падганяў яе:

— Што вы там корпаецца? Хутчэй, сеяць трэба!

А цяпер:

— Вы ж так устанавіце, каб менш не высявалася. Лепей хай будзе больш.

Або: глеба падрыхтавана да сяўбы, прыкачана, каб роўненая была, а да агранома ўсё прыходзіць звеннявыя:

— Можна яшчэ што зрабіць?

Што ні кажы, а прыемна працаваць з такімі людзьмі. Усе парады агранома, усе правілы аграэхнікі выконваліся. У добра апрацаваную, глыбока ўзараную глебу своечасова ўносіліся ўгнаенні.

Марыя Мікалаеўна не любіць падкормак. Галоўнае — накарміць глебу восенню, вясной, у асноўную запраўку.

— Не наеўся — не наліжашся, — кажа яна.

Гэта добра засвоілі і звеннявыя.

Насенне ў калгасе — самае буйное ў раёне. Звычайна 1000 зярнятак, напрыклад, ячменю павінна важаць 38—40 грамаў. А ў іх — 52 грамы. Самае лепшае зерне ідзе на насенне.

Пачула Марыя Мікалаеўна, што на Украіне, на Міронаўскай селекцыйнай доследнай станцыі, вывелі нейкі новы сорт высокаўраджайнай пшаніцы. Паехала туды, да акадэміка Васіля Мікалаевіча Рамясла, каб распытаць, якія біялагічныя асаблівасці новай пшаніцы, ці зможа яна расці на беларускай зямлі.

Пра ўсё даведалася. Вярнулася дадому не з пустымі рукамі, з насеннем пшаніцы «Міронаўская 808», каб вырасціць яе ў

сябе, а потым раздаць іншым калгасам. Бо «Звязда» — калгас насенняводчы.

...Цяпер ні ў кога ў калгасе не выклікае сумнення: быць або не быць звенням канчатковай прадукцыі. Усе ведаюць — быць.

І пшаніцу вырошчваюць толькі «Міронаўскую».

У юбілейным ленинскім годзе калгас абавязаўся вырасціць па 45 цэнтнераў збожжа з гектара: пшаніцы, ячменю, жыта. А Віктар Фёдаравіч Стасевіч на абласной канферэнцыі калгаснікаў назваў лічбу — 50. Па 50 цэнтнераў з гектара на плошчы 143 гектары вырасціць і збярэ яго звяно...

Да сушылі, да тока адна за адной пад'язджаюць і пад'язджаюць машыны, поўныя зерня.

На адной прыехаў муж — Анатоль Цімафеевіч, калгасны шафёр. Убачыўшы маму, з кабіны выскачыў Валерка.

— Мама! Мы хлеб прывезлі!

— Малайчына, — паглядзіла па галоўцы сына. — Ты б дадому бег, тата дацямна на полі будзе, а там бабка з Люсяй засумуюць.

— Тут цікавей!

Марыя Мікалаеўна зайшла на склад, у засеках было засыпана высушанае, ачышчанае насенне пшаніцы і ячменю. Следам забег Валерка. Узяла жменю зерня, паказала сыну:

— Ніводнай пустазелінкі. Значыць, першы сорт.

Ураджай сёлетні ёсць. Трэба думаць пра будучы.

Зноў паехала на поле, дзе ўбіралі насення ўчасткі. Пётр Чэрнік, камбайнер, скардзіўся:

— На першай хуткасці ледзьве цягнуся. А ў суседзяў — на другой камбайны ходзяць.

— Бегаў туды глядзець?

— Не. Вухам чую.

— А колькі ты з гектара бярэш?

— Больш за 60 будзе.

...Усю ноч на такую ішла работа: сушылі, чысцілі зерне. Раніцай у агранома былі лічбы: вынікі працы за дзень, ураджайнасць...

Насення ўчасткі далі па 56 цэнтнераў з гектара.

Звяно Стасевіча — па 58 цэнтнераў пшаніцы і па 42 цэнтнеры ячменю.

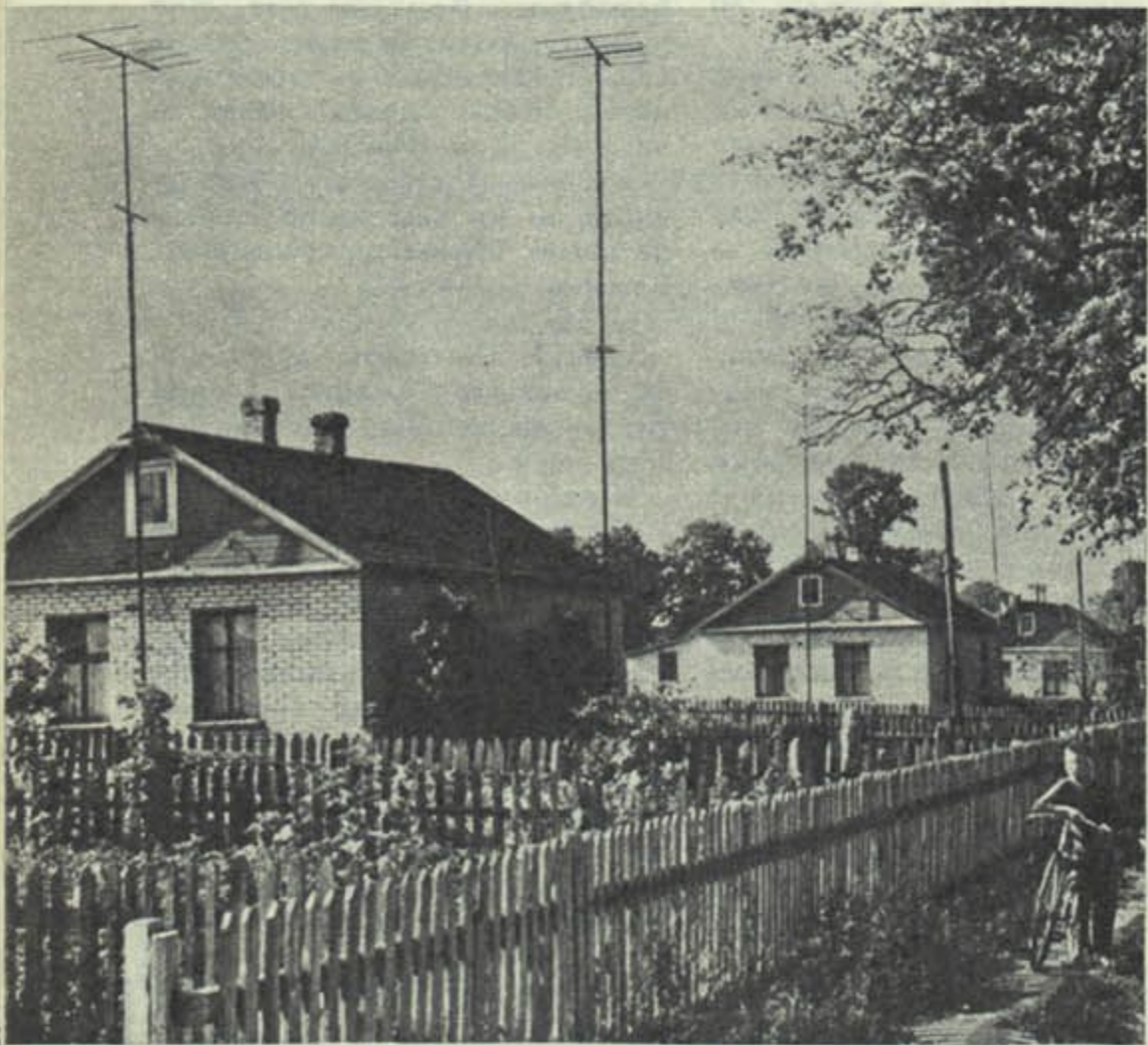
Па калгасе — 44 цэнтнеры з гектара.

Вёска, дзе жыве калгасны галоўны аграном, завецца Гнесічы. Жыхароў гэтай вёскі ў памешчыцкай Польшчы называлі гірсянікамі. Бо ў іх на палосках зямлі расла гірса — злоснае жытнёвае пустазелле.

Цяпер тут расце пшаніца. Рэкордныя ўраджай.

Галіна ВАСІЛЕЎСКАЯ

Калгас «Звязда»,
Навагрудскі раён.

У саўгасе «Цярнова» Лідскага раёна пабудавана шмат утульных дамоў для жывёлаводаў, механізатараў і паляводаў.

На здымку: адна з вуліц цэнтральнай сядзібы саўгаса.

Фота Ул. Лупейкі (БЕЛТА).

Ганнай Маркаўнай Баўтрукевіч, якая стала да таго часу інжынерам-эканамістам.

Успамінаючы тыя далёкія гады, яна сказала:

— Савецкая ўлада дала мне вышэйшую адукацыю, цікавую работу. Я шмат часу і сіл аддавала і аддаю зараз грамадскай і партыйнай дзейнасці. Але ў душы я назаўсёды захавала самыя добрыя і цёплыя пачуцці да тых дзён, калі, працуючы проста прыбіральшчыцай, рыхтавала бутэрброды і чай для Уладзіміра Ільіча. Я ганаруся гэтымі самымі светлымі днямі свайго жыцця, я ніколі іх не забуду.

Чаму?

А вось паслухайце, што я раскажу...

Будзем знаёмы — Ульянаў!

Уладзіміра Ільіча Леніна я першы раз убачыла і пачула, калі ён выступаў з балкона палаца Кшасінскай, былой царскай палюбоўніцы. Цяпер я ўжо не памятаю, што ён тады гаварыў, ды і разгледзець яго не магла як след. Нас было шмат, цэлая маніфестацыя. Наперадзе матросы стаялі, рабочыя — і цэлае мора сцягоў. Яны вась і засланылі ад мяне таварыша Леніна.

Другі раз я бачыла Леніна ў Петраградскім гарадскім камітэце партыі. Гэта было якраз у той дзень, калі чарнасоценцы разграмілі рэдакцыю газеты «Правда». Тут я бачыла Уладзіміра Ільіча на даволі блізкай адлегласці, але

Устала я — ледзь пачало світаць, апрапулася і з вядром і венікам іду прыбіраць кабінет таварыша Леніна. Адчыняю дзверы і бачу: ля стала сам Уладзімір Ільіч стаіць... Я так і абамлела: старалася, спяшалася — і спазнілася. А Уладзімір Ільіч выйшаў з-за стала, падыходзіць да мяне, працягвае руку і кажа:

— Будзем знаёмы, я старшыня Савета Народных Камісараў — Ульянаў...

— А я вас ужо ведаю — Вы Ленін.

— Вельмі прыемна, — адказвае ён.

— Я так і ведала, што вы будзеце старшынёй Саўнаркома, — кажу, зусім асвойтаўшыся.

— Адкуль жа вы ведалі? — цікавіцца Уладзімір Ільіч.

— Як толькі пачула, што мы ўзялі ўладу, дык і сказала сваім сяброўкам: таварыш Ленін будзе на чале...

— Ну, значыць, мы з вамі спрацуемся, — гаворыць таварыш Ленін, а потым апрапуўся і сабраўся ісці.

— Куды ж вы? — пытаю.

— Пакуль вы будзеце прыбіраць, я, каб вам не замінаць, пайду крыху пагуляю... Калі таварыш Дзяржынскі спытае, дзе я — скажыце, што вам гэта невядома...

Кабінет у таварыша Леніна быў невялікі, з вокнамі на Няву. Стол накрыты зялёным сукном, крэслы з высокімі спінкамі, абабітыя чырвоным. Нічога лішняга, толькі тое, што трэба для работы. Цяпер вась ужо я старалася! Да прыходу Леніна паспявала прыбраць яго кабінет, прапаліць, праветрыць як

ШКЛЯНКА ЧАЮ

Людміла ПІНЧУК

Дачка беднага беларускага селяніна з вёскі Расовічы Вільненскай губерні Ганна Маркаўна Баўтрукевіч рана пакінула роднае сяло і накіравалася ў Петраград у пошуках работы і шчасця. Работа ёй дасталася нялёгкай, яна працавала прачкай, мыла і прасавала бялізну для паноў.

Пасля звяржэння царскага самадзяржаўя Ганна Маркаўна па-ранейшаму працавала прачкай, але цяпер яна атрымала магчымасць уступіць у саюз, які быў створаны ў першыя ж дні рэвалюцыі. За актыўны ўдзел у забастоўцы супраць урада Керанскага гаспадар звальняе яе з работы, і тут вась і знайшла сваё шчасце Ганна Баўтрукевіч: яе накіроўваюць працаваць у Смольны, які стаў неўзабаве штабам Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі.

Пасля штурму Зімяга і ўтварэння ўрада рабочых і сялян Ганна Маркаўна астаецца ў Смольным, знаёміцца там з Ул. І. Леніным, працуе побач з ім, выконвае яго даручэнні. Праз некалькі дзесяцігоддзяў, у Маскве, у яе кватэры недалёка ад Крэмаля, я гутарыла з

ён быў вельмі заклапочаны, спяшаўся кудысьці.

Раніцой 26 кастрычніка 1917 года, значыць, адразу на другі дзень пасля штурму Зімяга, у пакой прыбіральшчыцы прыйшоў Уладзімір Дзмітравіч Бонч-Бруевіч і пытае:

— Хто тут у вас старшая?

— Вось яна, — адказвае Зося Сімак і паказвае на мяне.

— Я кіраўнік спраў Саўнаркома, — прадстаўляецца Уладзімір Дзмітравіч.

— Вельмі гэта нам прыемна, — кажу я і, выцершы руку аб фартух, працягваю яму. Ён ветліва паціснуў мне руку і працягвае:

— Нам трэба выдзеліць прыбіральшчыцу для абслугоўвання пяці — сямі пакояў, а таксама кабінета таварыша Леніна...

— Будзе зроблена, таварыш, — кажу я. — Людзей выдзелім надзейных...

Сабрала я прыбіральшчыц, размеркаваліся мы па пакоях і рашылі як мага раней прыбраць, праветрыць, каб народныя камісары з першага дня адчулі, хто іх абслугоўвае.

след, змяніць ваду ў графіне, дыванок пад ногі пакласці. Памятаю, ужо ў першыя дні Уладзімір Ільіч сказаў мне:

— У мяне на стала, Нюша, ляжаць паперкі розныя, дык вы іх, калі ласка, не чапайце і не выкідайце. Дайце мне кошык, і я ўсё, што не трэба, буду рваць і выкідаць у кошык, а вы потым спальвайце гэта ў печы...

— Добра, Уладзімір Ільіч, — сказала я, — будзе ўсё, як вы хочаце.

Разы са два пасля гэтага Уладзімір Ільіч асабіста прысутнічаў і глядзеў, як я спальваю непатрэбныя паперы. Нічога не сказаў, але больш правяраць не прыходзіў...

Звычайна пасля прагулкі ён пытаўся: — Газеты прынеслі? — і тут жа браўся іх праглядаць.

Урокі ветлівасці

Вы скажаце, якая ж тут ветлівасць, калі стары свет дашчэнту разбураецца? Калі ад гэтага старога свету каменя на камені не застаецца...

А вось уявіце сабе, таварыш Ленін нават у гэтыя суровыя дні і сам быў ветлівы, і іншых гэтаму вучыў. У тыя, як цяпер гавораць, гістарычныя дні я з рабіцы да позняга вечара знаходзілася ў Смольным, побач з Уладзімірам Ільічам і іншымі народнымі камісарамі працавала. Можна сказаць, з нашай самай вышэйшай Савецкай уладай на «ты» была і бачыла, як таварыш Ленін вучыў маладых людзей розуму, падказваў ім, не толькі як працаваць, але і як павінны паводзіць сябе людзі, надзеленыя ўладай. Адным словам, на маіх вачах

Товарищу Ленину.

Счетъ Болтруковичъ.

Прому уплатить причитающаеся съ Вася :

1. Общ...	6 по	1р.30ж.....	7р.80ж.
2. Бутерброды...	2шт. по	20ж.....	40ж.
3. " " " "	1 " 40		40
Итого:			8р.60ж.

Получено сполна *Болтруковичъ*

дзень за днём выпрацоўвалася, складвалася і становілася правілам тое, што мы называем цяпер ленинскім стылем работы.

У дні рэвалюцыі людзі ніякай увагі не звярталі на ўсялякія там жыццёскія дробязі, елі на хаду.

А Уладзімір Ільіч ніколі, бывала, не прайдзе каля цябе абыякава. І не толькі прывітаецца, а спытае, што і як у цябе, якое самаадчуванне. А часам проста скажа:

— Вы сёння штосьці дрэнна выглядаеце... вы не здаровы? У вас непрыемнасці?

Пасля гэтага ў мяне быццам крылы вырасталі, і ні стомленасці, ні цяжкасці не адчувала.

Вельмі хутка ў Саўнаркоме ўсталявалася нейкая надзіва добрая, я б сказала, таварыская абстаноўка: усе адзін аднаго паважалі, але патрабавальнасць была. Кожны адчуваў сябе патрэбным, а справу сваю лічыў важнай, якой бы яна ні была. Ні справы, ні людзі не дзяліліся на вялікіх і маленькіх; усе былі патрэбныя, усіх паважалі.

Вось гэта, па-мойму, і ёсць ленинскі стыль работы.

Чай з бутэрбродамі

Па распараджэнню Якава Міхайлавіча Свядлова на трэцім паверсе Смольнага, там жа, дзе знаходзіўся кабінет Уладзіміра Ільіча, быў наладжаны буфет для ўсіх работнікаў Саўнаркома. Гэта каб не стаяць у чарзе ў сталовай і час зберагчы. У буфете тым нічога, апрача чаю з бутэрбродамі, не было. Часта ні масла, ні цукру на ўсіх не хапала.

Буфетам загадвалі мы ж, прыбіральшчыцы, правільней, я і мая сяброўка

Зося Сімак. Мы вельмі з ёй сябравалі, ды і лёс у нас быў падобны. Зося таксама была дачка беднага беларускага селяніна, гэтак жа, як і я, пайшла ў Піцер шукаць шчасця, і гэтак жа, як і я, працавала прачкай, а потым была накіравана на работу ў Смольны... Мы моцна сябравалі з Зосяй. Памагалі адна адной у рабоце. Адна чай гатавала, другая бутэрброды рыхтавала, сёння адна — заўтра другая, дзяжурылі — як давядзецца. А калі пасяджэнне, то і памочніцу клікалі...

Чай усім без выключэння адпусkali за грошы, бо прадукты мы таксама за грошы атрымлівалі. Для ўсіх аднолькавая плата і порцыя аднолькавая. Часам па два, а часам і па аднаму бутэрброду належала. Бывала, прапануеш таварышу Леніну другі бутэрброд, а ён абавязкова спытаецца:

— А ўсім хопіць?

І пры гэтым так табе ў вочы паглядзіць, што схлусіць ніяк немагчыма.

Атрымае бутэрброд і пытае:

— Колькі я вам павінен?

І зараз жа расплачваецца. Гэтак жа рабілі і ўсе іншыя народныя камісары.

Аднойчы прыходзіць Уладзімір Ільіч у буфет і гаворыць мне паціхеньку:

— Сёння, Нюша, у мяне грошай няма, зарплату не атрымаў. Можна мне адзін бутэрброд у крэдыт атрымаць? У наступны раз абавязкова заплачу...

Ішло нейкае чарговае пасяджэнне Саўнаркома, а ў нас з Зосяй поўная катастрофа — наша памочніца парэзала палец. А тут, як на ліха, самавар капрызіць: трэскі сырыя, вуголля мала. Гляджу на гадзіннік і бачу — пасяджэнне вось-вось скончыцца і ўсе, вядома, у буфет прыйдуць. А ў нас хлеб яшчэ не нарэзаны і самавар не кіпіць — хоць плач!

Пасяджэнне, як я і думала, скончылася. Народныя камісары ў чаргу становяцца, а ў нас ні бутэрбродаў, ні чаю. Тут яно і пачалося — адны злуюцца, папракаюць нас, другія кляць: што ж гэта ў вас так выйшла? Мусіць, прагулялі з кавалерамі...

Тут Уладзімір Ільіч умяшаўся і гаворыць:

— Замест таго, каб смяяцца, давайце лепш паможам ім... Дзе ў вас, Нюша, нажы?

Узяў нож і пачаў хлеб наразаць, іншыя народныя камісары засаромеліся, змоўклі і ўзяліся каўбасу і рыбу на порцыі рэзаць, узважваць і на хлеб накладваць. А Якаў Міхайлавіч Свядлоў паставіў самавар на падлогу і кажа таварышу Дзяржынскаму:

— Здымай, Фелікс Эдмундавіч, бот, будзем халывай вуголле раздзімваць... Памятаеш, як у ссылцы, бывала...

Не мінула і дзесяці хвілін, як усё ў нас было гатова. Уладзімір Ільіч паклаў на месца нож, прыбраў усе крошкі і скамандаваў:

— Ну, а цяпер становіся ў чаргу...

Адна тайна за два бутэрброды

Гэта было ў канцы лютага 1918 года. Позна ўвечары прыходзяць да нас у буфет два народныя камісары — левыя эсэры Праш'ян і Калягаеў. Я іх добра ўжо ведала, яны таксама ўваходзілі ва ўрад. Звяртаецца да мяне Калягаеў і шэптам гаворыць:

— Хочаце, таварыш Нюша, ведаць апошнюю навіну? Яна і вас датычыць...

— Вядома, хачу!

— Дайце нам па два бутэрброды, тады скажам, — заяўляе Праш'ян.

Я, вядома, нядобра зрабіла, але ведаеце, жаночая цікаўнасць аказалася ў мяне мацней за розум: выдала я ім па два бутэрброды, а яны мне важную дзяржаўную таямніцу выдалі!

— Вы ведаеце, Нюша, што Саўнарком пастанавіў? — гаворыць Калягаеў. — У Маскву перабрацца... Бальшавікі спалохаліся і ўцякаюць з Піцера, а вас не возьмуць...

Мяне як быццам вярнулі абліло. Пачакала, пакуль яны з'ядуць бутэрброды, а потым бягом да Бонч-Бруевіча.

— Уладзімір Дзмітравіч, дарагі, скажыце, — гэта праўда, што Саўнарком у Маскву перабіраецца?

— Я кіраўнік спраў, — адказвае Бонч-Бруевіч, — і не ведаю гэтага... Адкуль жа вы гэта ведаеце?

Ён мне нічога не сказаў, і я яму нікога не назвала. Пачакала, калі ў кабінете Леніна нікога не было, і стукаю:

— Можна да вас? Я чай прынесла...

— Вядома, можна, чаму гэта нельга? — адказвае Ленін.

— Уладзімір Ільіч, — кажу я сходу, — гэта праўда, што вы ў Маскву выязджаеце?

Ленін стаў сур'ёзны і пытае ў мяне:

— Адкуль вам гэта вядома, таварыш Нюша? Хто вам паведаміў?

Леніну я хлусіць не стала, сказала ўсё, як было. Уладзімір Ільіч устаў і ад хвалявання пачаў хадзіць вакол стала.

— Вось здраднікі! — абурэецца Ленін. — Як яны змаглі, мязотнікі! Вы толькі, таварыш Нюша, нікому ні слова не гаварыце... Прашу вас.

Я дала таварышу Леніну слова і стрымала яго — больш нікому пра гэта не сказала.

Неўзабаве Уладзімір Ільіч выклікае мяне — гадзіны ў дзве ночы гэта было — і пытае:

— Вы, таварыш Нюша, ні з кім не гаварылі пра пераезд у Маскву?

— Далібог, не! — горача адказала я.

— Бог тут, вядома, ні пры чым, — усміхаючыся гаворыць таварыш Ленін, — а вось тое, што маўчалі — гэта добра. А цяпер давайце падумаць, каго нам узяць з сабою? Вы спіс склалі?

— Мне пра гэта ніхто не гаварыў...

— Мы зможам узяць чалавекі чатыры-пяць, не больш... Нас і без таго 85 чалавек набярэцца... Каго вы рэкамендуеце?

— Не ведаю, Уладзімір Ільіч...

— Вас, таварыш Нюша, мы возьмем абавязкова... Возьмем і Зосю Сімак, а астатніх вы па свайму гледжанню падбярыце...

Шчасцю майму не было мяжы. Сказала я пра ўсё Зосі, і мы пайшлі дадому ўзяць тое-сёе з рэчаў.

Каля дзесяці гадзін вечара да Смольнага падалі машыны, і мы пачалі грузіцца. Мне спецыяльную машыну выдзелілі, і я пагрузіла туды кошыкі з бутэрбродамі, з хлебам і каўбасой, чай з цукрам, каб можна было ў дарозе перакусіць.

У поезд мы садзіліся не на вакзале, а дзесьці за Маскоўскай заставай, каля нейкага вялікага завода. Пагрузіліся, і я адразу ж узялася гатаваць чай для таварыша Леніна.

ШЧЫРАЕ СЭРЦА

...Акружаны прысадамі невялікі домик на ўскрайку сяла. Пад акном ярка палымнеюць вярціні. Невялікі дворык. Праз вокны нясецца дзіцячы гоман. Дзеці тоўпяцца ля дзвярэй, выглядаюць у прырэдні пакой. Гоман, такі прывычны для дзіцячага садзіка... Сапраўды, хата Ганны Ільінічна Лугаўцовай на час веснавой сяўбы стала дзіцячым садом.

Неяк адразу запамятала яе ўсю: і паўнаватую высокую постаць, і сінія добрыя вочы, і ледзь прыкметную ўсмішку, і рукі — некалі дужыя, а зараз пацямнелыя ад працы, але прыгожыя той своеасаблівай прыгажосцю, якую накладвае праца. Рукі гаспадыні зямлі. Увесь час, пакуль мы гутарылі, я не магла адарваць ад іх вачэй. Так, гэтыя рукі заслужылі права трымаць ордэн з сілуэтам чалавека, дарагога ўсім працоўным зямлі, — ордэн Леніна. Ганна Ільінічна вымае з канверта дарагую ўзнагароду, дакранаецца да яе так асцярожна і пяшчотна, нібы трымае нейкую жывую крохкую істоту.

Цяжкае было яе жыццё, абпаленае вайной, шчодро палітае ўдовінымі слязьмі. Гэта жыццё пасерабрыла густыя валасы, сеткай зморшчак пакрыла твар. Але гэта зусім не псуе прыемнага, добразычлівага выразу. Я ўглядаюся ў яе вочы. Яны такія сінія, малядыя, хоць перажытае гора ды слёзы сцёрлі з іх бляск, завесілі ледзь прыкметнай заслонай суму.

Першыя пасляваенныя гады. Трэба араць, сеяць, будаваць — трэба жыць. Менавіта тады прыйшоў да яе старшыня калгаса.

— Ганна, хочам цябе старшым конюхам паставіць. Сама ж ведаеш — мужыкоў у нас, як на сухім дрэве лістоў.

Вядома, што за работа ў конюха. Не кожны мужчына справіцца, асабліва ў тыя гады, калі коні былі худыя, хворыя, параненыя. А іх жа ўсіх трэба захаваць для гаспадаркі. Цяжка, але трэба. І нікуды не дзенешся ад гэтага «трэба».

Жыццё ж ішло не спыняючыся. Пачалі вяртацца на радзіму былыя салдаты, падрасці хлопцы і папайны мужчынскую сілу калгаса. Праз чатыры гады Ільінічна перавялі на ферму.

Даяркай Ганна Ільінічна была 9 гадоў. Яе старанасць аблвыканком адзначыў каштоўным падарункам. Дагэтуль вісіць на сцяне дыван, што атрымала яна тады ў Магілёве. Але цяжкая праца (а Ільінічна не шкадавала сваіх сіл) выклікала хваробу.

Пасля бальніцы пайшла ў паляводчую брыгаду.

Праз нейкі час зноў зайшоў старшыня. Адразу зразумела, што яна дзесьці патрэбна. А яно так і было. Беспарадкі на птушкафабрыцы, туды трэба накіраваць чалавека і працавітага, і сумленнага. І ніхто не здзівіўся, калі Ганна Лугаўцова прыйшла прымаць ферму.

Хутка справы на птушкаферме пайшлі на лад. А вынікі, падведзеныя ў канцы года, усіх здзівілі: яйканоскасць курэй павялічылася ў два разы. Да прыходу Ганны Ільінічна на ферму кожная нясушка давала па 70—80 яек за год, а тут — 169. Пасля і па 180 атрымлівала.

І вось у газеце надрукавана яе прозвішча — у спісе ўзнагароджаных ордэнам Леніна.

— Аж расплакалася, — гаворыць Ільінічна, — самі ж ведаеце, што ў бабы слёзы блізка. А пасля такая радасць мяне ахапіла, што і перадаць цяжка.

Праз нейкі час атрымала пенсію, заслужаны адпачынак. Але хіба ж можа яна сядзець, склаўшы рукі, калі ў калгасе столькі работы! Ведаючы, што цётка Ганна ніколі не адмовіць, яе і цяпер запрашаюць. У час уборкі была поварам у калгаснай сталовай, а пасля зрабіла сезонныя яслі-сад у сваёй хаце. У спальні паставілі маленькія ложка, а другі пакой прыстасавалі пад сталовую і пакой для гульні. І так кожны год з таго часу, як стала пенсіянеркай. Нават калі да сына паедзе ў госці (ён працуе металургам на сібірскім заводзе), то напрудвесні спяшаецца дамоў, сюды, дзе столькі пакладзена яе працы і дзе да гэтага часу патрэбны яе рукі, яе добрае, шчырае сэрца вясковай працаўніцы.

С. БАЧЕЧКА

Калгас імя Дзяржынскага,
Кіраўскі раён.

Калектыў Гомельскай птушкафабрыкі з пачатку года здаў больш 710 тысяч яек звыш плана. Свае працоўныя поспехі рабочыя прысвячаюць XXIV з'езду КПСС.

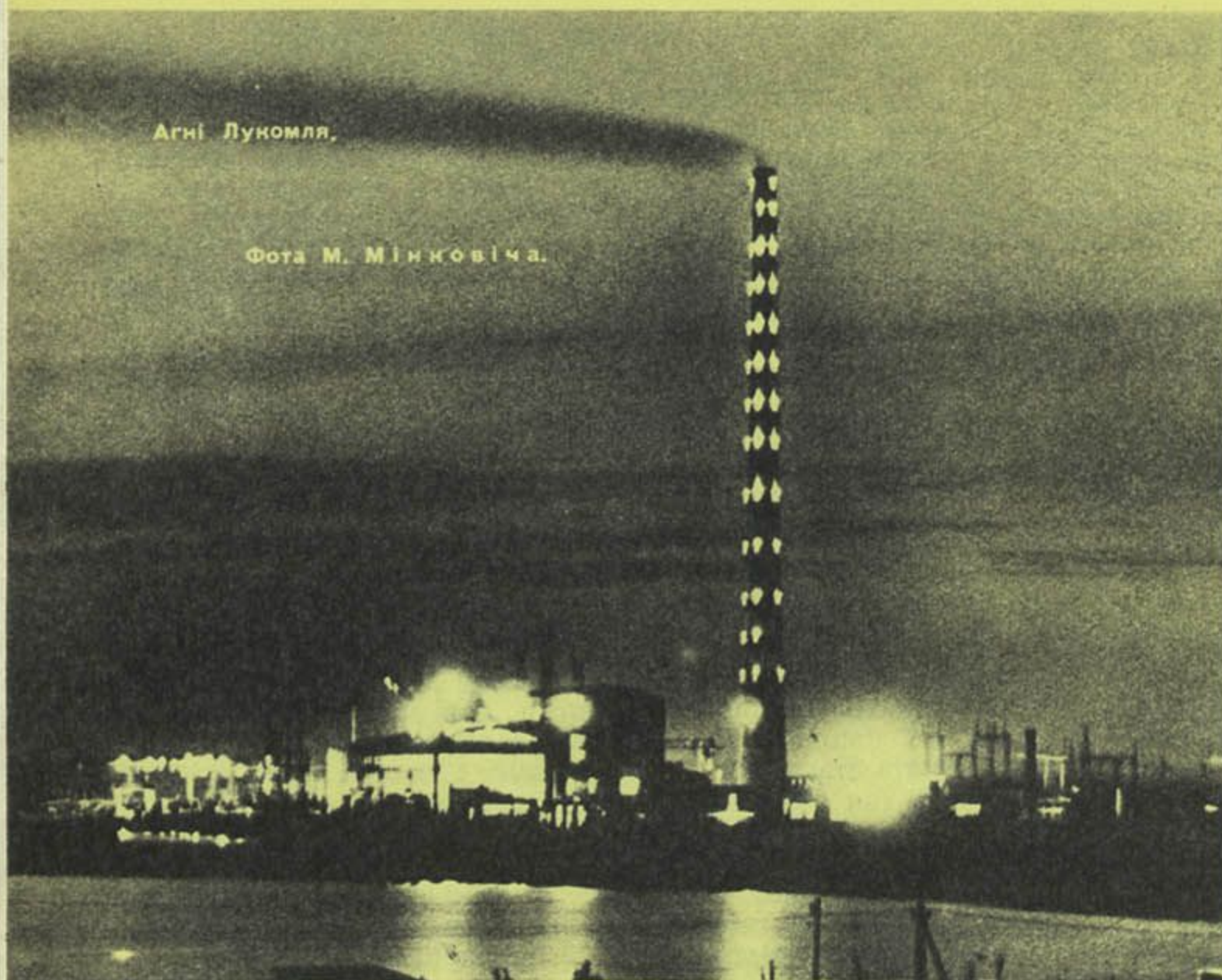
На здымку: перадавала птушніца фабрыкі Раіса Унукава.

Фота Ч. Мезіна.
(БЕЛТА).

Агні Лукомля.

Фота М. Мінковіча.

СВЯЦІ, СВЯЦІ ЯСНА!

Хочаш, я раскажу табе казку?

Было гэта даўно, даўно, як у кожнай казцы. Толькі што закончылася вялікая вайна. Стомленая, знявечаная ляжала гэтая зямля, і, здавалася, няма такой сілы, якая б узняла яе зноў да жыцця, спаленыя вёскі навокал апусцелі, людзі, хто застаўся жывы, амаль усе пакінулі гэтыя мясціны, і толькі глуха выў вецер у чорных абвугленых комінах. І толькі вялікае сіняе возера спакойна каціла і каціла свае хвалі.

Аднойчы сюды, на бераг возера, прыйшлі людзі, мужчына і жанчына, здалёк прыйшлі, ніхто не ведаў, адкуль. Сабралі вакол сябе дзяцей з усіх гарадоў і вёсак, і мужчына сказаў:

— Паслухайце, дзеці: я чараўнік. Зараз я ўзмахну сваёй чараўнай палачкай, і над гэтым возерам успыхнуць залатыя агні. Я пакажу вам горад, які будзе тут. Пакажу вялікія дамы-палацы і мора кветак на вуліцах.

І чалавек сапраўды ўзмахнуў палачкай. І раптам над возерам успыхнулі мільярдны залатыя агні... Широка раскрытымі вачыма глядзелі дзеці і верылі: так будзе! Дзеці тых далёкіх гадоў жылі цяжка, вельмі цяжка, толькі што скончылася вялікая вайна, і так хацелася ім, як усім дзецям на свеце, прыгожых і таямнічых казак.

...Калі табе сёння васемнаццаць, цябе тады яшчэ не было на свеце. Калі табе дваццаць пяць — ты яшчэ не браў у рукі буквар, а тым больш не чытаў дзіцячых газет. А, між тым, я не прыдумала гэту казку. І «чараўнікі» на самай справе

былі карэспандэнтамі беларускай піянерскай газеты, якіх паслала сюды рэдакцыя са спецыяльным заданнем: раскажаць пра будучыню гэтага краю ля возера Лукомльскага, памарыць разам са сваім юным чытачом — што тут будзе праз дваццаць — дваццаць пяць гадоў. На самай справе стаялі яны вось тут некалі, на беразе гэтага возера, і малявалі, малявалі ў сваім уяўленні, каб перадаць потым на старонкі газеты цудоўныя карціны далёкай будучыні. Было гэта ў самым канцы саракавых гадоў.

Карэспандэнты... Аднаго з іх, вясёлага летуценніка Дзімы Мілашэўскага, няма ў жывых, ён так і не ўбачыў здзяйснення сваёй журналісцкай фантазіі, з другой, з жанчынай, я сустрэлася выпадкова ў лукомльскай гасцініцы ў жніўні сямідзесятага. У кожнага сваёе заданне, свая тэма. А вечарам, калі ў люстэрка возера з блізкага берагу ўпалі тысячы зямных зорак электрастанцыі і мы, як тыя дзеці ў казцы, глядзелі шырока раскрытымі вачыма на гэты закончаны класічны малянак незвычайнай прыгажосці, жанчына-журналістка ціха сказала:

— І хто б мог падумаць тады, што так яно будзе! Мы ж толькі марылі...

Слова «Лукомль» пачало гучаць са старонак нашых газет, часопісаў, па радыё зусім, зусім нядаўна. Недзе з 1964 года. Хто ведаў, а хто толькі чуў, што пачынаецца будаўніцтва электрастанцыі, што магутнасць яе будзе вельмі вялікая, што стане яна яшчэ адной гордасцю, яшчэ адным дыямантам нашага беларускага краю, як былі некалі БелДРЭС і

Асінторф, як стала потым Бярозаўская. Сярод пустак-балот, на беразе вялікага возера павінен быў нарадзіцца новы цуд. Бо і сапраўды, хто будзе адмаўляць — там, дзе электрычны ток, там цуды быту, тэхнікі, прамысловасці, там — жыццё. Пэўна, з тых часін, калі ляжала Расія ў цемры і англійскаму пісьменніку-фантасту Герберту Уэлсу ленинская мара — электрыфікацыя краіны — здавалася нязбытнай фантазіяй, кожная новая турбіна, што ўступала ў строй, для ўсіх нас была і цудам, і радасцю. І светлым падарункам.

Памятаеш, чытач: на старонках нашага часопіса мы таксама паведамлялі аб пачатку гэтай будоўлі на беразе возера Лукомльскага. І фотаздымкі толькі што закладзенага падмурку ты бачыў. Некалькі гадоў мінула, усяго толькі некалькі. Мы з табой, здаецца, нават не аглядзеліся за гэтыя гады ў сваіх уласных справах і клопатах. А там, дзе будоўля пачыналася «ад нуля» — ёсць такія тэрміны, народжаны будаўнікамі і мантажнікамі, — сёння стаіць велізарны корпус электрастанцыі. І дзве турбіны, два блокі пасылаюць ужо сваю энергію людзям, фабрыкам, заводам і калгасным фермам.

Ёсць Лукомльская ДРЭС!

Там, дзе стаяла некалькі часовых баракаў, дзе ўвосень і ўвесну мясілі гразь ветэраны, тыя, хто пачынаў «ад нуля», — там сёння горад, самы юны горад нашай краіны. Ёсць дамы, ёсць вуліцы, кароткія пакуль што, але шырокія ўжо, як праспекты, у разліку на будучыню. Ёсць кветкі на бульвары, і ёсць самае галоўнае — дзеці, гаманлівае, шматлікае племя карэнных тутэйшых жыхароў. Абарыгенаў Новалукомля.

Горад ёсць!

...Сёння мы з табой госці гэтага горада. І перш за ўсё пойдзем на электрастанцыю. Ну вось, я так і ведала, што і ты, падняўшыся на верхавіну і глянуўшы ўніз, у самае сэрца станцыі, застынеш на некалькі мінут ад здзіўлення, ад захаплення, ад тысяч розных іншых пачуццяў, якім не знойдзеш назвы. Веліч сучаснай тэхнічнай думкі, магутнае складанае збудаванне. Здаецца, перад табой у разрэзе вялікі акіянскі лайнер з усімі яго службамі і машыннымі аддзяленнямі. Вунь, здаецца, нават і мосцікі капітанскія... Няўжо гэта зрабілі людзі, звычайныя людзі, як і мы з табой?! Як складана перапляліся тут трубы, а вось там турбіна ляжыць, як велізарная дагістарычная жывёліна, пабліскае сваімі шэрымі бакамі, а гэта, пэўна, генератар... Успамінаюцца старонкі забытых школьных падручнікаў: «...Каб атрымаць электрычную энергію, трэба...» Што трэба? Не, без дапамогі спецыяліста тут не разбярэшся. І толькі адна думка зноў і зноў вяртаецца да цябе: ах, якія ж вы малайцы, людзі! Якія моцныя і разумныя, калі здолелі зрабіць такое!

І даўно ўжо не верыш у казкі і даўно ўжо ведаеш: гэта звычайныя людзі робяць на зямлі такое. І ўсё роўна сустрэчы з імі, з кожным, хто мае дачыненне да гэтага гіганта, чакаеш з хваляваннем: а раптам сапраўды паўстане перад табою чалавек-волат...

А ведаеце, адзін волат і сапраўды «паўстаў». Чалавек нейкай звышчалавейнай сілы (не фізічнай, пэўна, хоць і гэта ёсць) і чалавек зайздроснага лёсу. Рыгор Кандратавіч Пусташыла. «Наш галоў-

ны шэф», — адрэкамендавалі яго мантажнікі чарговай, трэцяй турбіны.

Адарваўшы позірк ад станцыі «ў разрэзе», я ўбачыла яго, ён стаяў на корпусе турбіны і нешта камандаваў, камандаваў. Ні словамі, а жэстамі, энергічнымі, нецярплівымі. Нават падысці да яго, загаварыць з ім у гэтыя хвіліны было неяк страшнавата. Пэўна, нешта не ладзілася сёння з мантажом турбіны. Вы ведаеце, што такое турбіна? У турбіне 400 тысяч дэталей. Паспрабуй, зманціруй усё дакладна, не памыліся ні на адну тысячную міліметра. Якая праца, і якая адказнасць! Турбіна — гэта ж сэрца электрастанцыі. І гэты чалавек...

— Рыгор Кандратавіч, колькі вам гадоў?

— 78.

— ?..

— Не чакалі? — злёгка выхваляецца шэф мантажнікаў. — Не п'ю, не куру, вось і здаровы. Ногі трымаюць моцна, і галава яшчэ не падводзіла ні разу.

Ён прыехаў з Ленінграда, ад завода, які будзе турбіны, але ён наш зямляк, беларус з-пад Рагачова, гэты сапраўды волат-чалавек. 78 гадоў! Мантажнік-ветэран.

Колькі ж, пэўна, даў ён за сваё жыццё святла людзям! Манументальная асоба гэты сын беларускага селяніна, мне б хацелася нават сказаць, сын нашага беларускага народа (чаму жывых людзей мы так рэдка надзяляем гэтым тэрмінам?) Хіба гэты стары рабочы, выхаванец пралетарскага Піцера, горада Леніна, былы рабфакавец, не заслужыў такіх высокіх слоў?

— Колькі турбін? Што ж, пішыце, хоць не люблю я, наогул, калі пра мяне пішуць. Але цяпер, бадай, ужо можна.

У гуле машын, ляманце электрапіл, грукаце малаткоў стараюся што-кольвечы пачуць і запісаць. А Рыгор Кандратавіч Пусташыла ўсё называе і называе адну электрастанцыю, другую.

— ...Мінская ЦЭЦ, адразу ж пасля вайны. (Дык вось хто нас некалі ашчаслівіў святлом, мінчане!). Кольскі паўвостраў... Шпіцберген... Заходняя Сібір, Закаўказзе... Бярозаўская ГЭС...

(«Пішы, пішы, паспявай хутчэй, карэспандэнт, і зайздросць майму шчасліваму лёсу») — смеецца маладой усмешкай сямідзесяцігадовы чалавек. Волат!

Мне расказалі, а цяпер я хачу расказаць і вам... Як сярод пустэчы, непаладкаў, бытавых выгодаў «ад нуля» пачыналася будаўніцтва. Тое не ладзілася, гэта:

праекты бываюць бездакорнымі, як вядома, толькі на паперы... Як людзі, у асноўным мужчыны, адарваныя часова ад сем'яў, ад «цывілізацыі», сумавалі тут доўгімі восеньскімі вечарамі і, што тут таіцца, мерзлі ў халодных бараках — словам, «мясілі граць» — што ў комплексе зноў-такі азначае: пачыналі ад нуля. Добрае слова вам, ветэраны-будаўнікі Уладзімір Астапчук, Сцяпан Герасімчук, Іосіф Рудко, Галіна Цярэшчанка, вам усім, чый спіс ужо, як дарагі архіўны дакумент, захоўваецца сёння ў парткоме. Спіс ветэранаў.

А вам, мантажнікі, людзі з асобага племені, народжанага дваццатым векам, як не сказаць добрае слова вам! Народ вы горды, што і казаць, цану сабе ведаеце, пашанай і добрымі заробкамі вас ніколі не абыходзяць. І ёсць за што! Калі трэба, ні днём, ні ноччу не ведаеце перапынку, і слава ваша, як самі вы, вандруе ад аднаго аб'екта да другога.

Уладзімір Асокін — гэта ўжо ас мантажнікаў. І нават наш знаёмы Рыгор Кандратавіч, стары буркун, не ў крыўду яму будзь сказана, які мае нямала прэтэнзій да сучаснай моладзі («прычоскі якія носяць! Вецер у галаве» і г. д.), з павагай вымаўляе гэта прозвішча.

— От чалавек!

Мікалай Пінчук, той, што рабіў мантаж першага крана, Сяргей Ткач, што вядзе сёння мантаж турбагенератара... Але, можа, хопіць мужчынскіх імён? Не апошняю скрипку ў будаўніцтве і эксплуатацыі станцыі адыгралі і жанчыны, як, дарэчы, усюды, куды ні глянь.

Ёсць тут свае працоўныя «зоркі». Адна з іх, невысокая, зграбная, у камбінезоне і касыначцы ў гарохі, Валя Сакоўская, на хвілінку забегла, па спецыяльнай просьбе, у кабінет сакратара парткома. Заклапочаная — трэба хутчэй закончыць абліцоўку плітамі. Валя тынкоўшчык-аддзелачнік, яе работы чакаюць, ёй няма калі доўга размаўляць... Дзяўчынкай прыйшла яна сюды, на станцыю, вясковай сарамяжлівай дзяўчынкай, без спецыяльнасці, яна і цяпер яшчэ не прывыкла да славы, не ўмее гаварыць пра сябе і чырванее, чырванее ад слоў парторга:

— Лепшая наша работніца! Выдатны майстар сваёй справы. Вучыць ужо іншых. Дэлегат з'езда камсамола. Нядаўна стала кандыдатам у члены партыі.

А Валя пабегла ўжо да сваіх дзяўчат у брыгаду. Трэба хутчэй, хутчэй, бо ад іхняй работы залежыць... Характар! Яшчэ адзін прыгожы і незвычайны.

Кіра Дождзікава — канструктар і Варвара Бірукова — інжынер вытворчатаэхнічнага аддзела.

Вось яна, Валя Лебедзева — майстар па мантажу кантрольна-вылічальных прыбораў.

Другую Валю — Валю Лебедзеву мы напаткалі самі на адным з участкаў станцыі. Яна яшчэ не «зорка», пра яе не пісалі яшчэ ў газетах, не выбіралі дэлегатам з'ездаў. Проста... усё яе аблічча прыцягнула да сябе ўвагу — такое маладое натхненне свяцілася ў кожнай рысе, у расчырванелым твары, у бліскучых вачах, што міма не пройдзеш. Хто ты, дзяўчына? І разгорнецца перад табою на некалькі хвілін, у нескладанай схеме, чужое жыццё, новы цікавы характар. Закончыла Маскоўскі энергетычны... Працавала з год у Мінску, ва ўпраўленні.

Самы юны, самы новы — Новалукомль...

«Вырвалася» — літаральна — сюды, ад папер да жывой справы. Разам з мужам-аднакурснікам. Жывуць у гасцініцы, прывезлі ўчора ад мамы дачушку: сумна без яе. Кім працуе? Майстар мантажу кантрольна-вымяральных прыбораў. У інстытуце гэтаму не вучылі.

— Цікава?
— Вельмі!
— Вы... задаволены лёсам, Валя?
— Бясконца!

І непадробнай радасцю свеціцца малодцы, зусім яшчэ дзявочы — не паверыш, што мама ўжо, — твар.

— Знаёмцеся, Раіса Фінахіна. Напішыце пра яе: дзесяць гадоў працуе мантажніцай. Пачынала на Урусінскай ДРЭС, прыехала сюды з мужам, ён машыніст турбіны. Вось гэта людзі!

Валя Лебедзева скорагаворкай адрэкамендавала нам спакойную, сур'ёзную жанчыну ў камбінезоне і касцы, на хадзе паведаміла ўсе яе біяграфічныя даныя і таксама пабегла: чалавек спяшаецца!

Тут доўга не пагаворыш ні з кім. Электрастанцыя, ток, турбіны — вытворчасць грозная, адказная.

З тымі, хто працуе ля блочных шчытоў, і наогул не пагаворыш. Чалавек ні на хвіліну не адрывае позірку ад чырвоных агеньчыкаў-сігналаў, нават калі ўсё ідзе добра. А калі аварыя? Імгненна прымай рашэнне, як у баі, як на фронце. Інакш... электрычнасць — гэта ўтайманая маланка, што ні кажы.

Будаўнікі, мантажнікі, нарэшце — «эксплуатацыйнікі» — слова, якое грувае! Назавем іх інакш — электрыкі Лукомля. Тыя, што стаяць ля шчытоў турбагенератараў, што забяспечваюць гармонію работы ўсіх сістэм станцыі. Можна ў іх справе няма ўжо сапраўднага героізму, самаадданасці? Прымай гатовае?.. Людзі па некалькі сутак не пакідалі сваіх рабочых месц, было холадна, цэхі амаль наскрозь прадуваў вецер, замарзлі трубы — сантыметр за сантыметрам разгравалі іх, гэта было як штурм, як бітва за святло, гэта было вельмі цяжка, вам нават цяпер не ўявіць сабе, як гэта было, калі ўводзілі ў строй першы блок станцыі. Хто? Усе... Незалежна ад пасада. Дырэктар, галоўны інжынер, начальнікі цэхаў, іх намеснікі — Віктар Бірукоў, Барыс Дутлаў, Валянцін Герасімаў і, пэўна, больш за ўсіх начальнік турбіннага цэха Віктар Інакоў. Эксплуатацыйнікі.

...Радуюцца людзі, калі атрымаюць новую кватэру. Калі набываюць прыгожую рэч, калі атрымаюць добры падарунак... І многа яшчэ чаму радуюцца ў сваім жыцці людзі. Але...

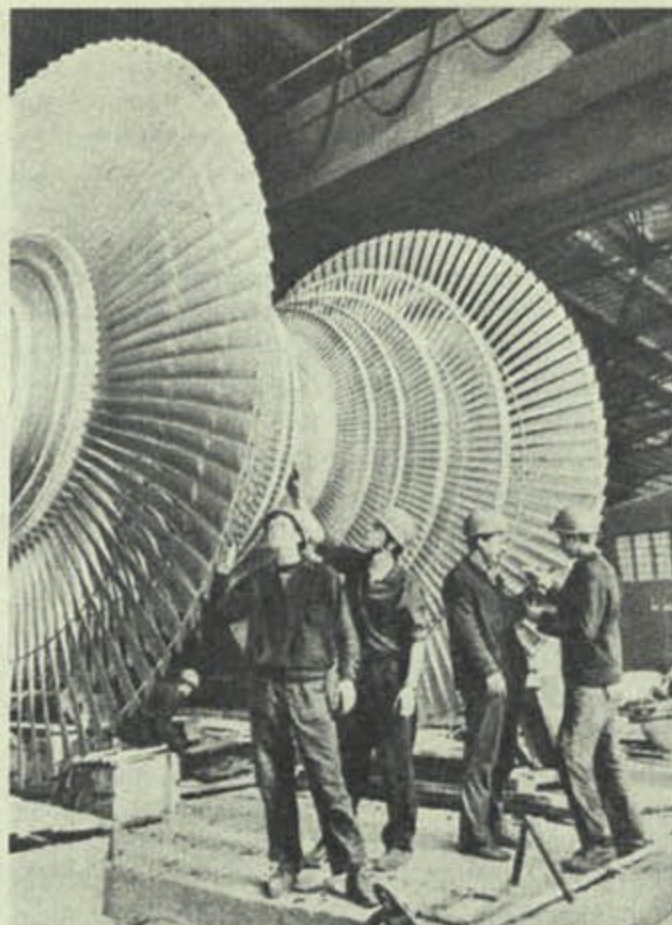
— Якая гэта была радасць для ўсяго нашага калектыву, калі над станцыяй заззяла першае святло! Ток пайшоў!

Добрае слова вам, электрыкі Лукомля! Першы блок пушчаны. Потым быў другі. Ідзе наступленне на трэці. Льюцца зверху агнявымі вадаспадамі іскры электразваркі. Стаіць на сваім капітанскім месцы стары мантажнік Рыгор Пусташыла. Заклапочана робяць сваю справу абедзве Валі — тынкоўшчыца і мантажніца, і многія, многія іншыя людзі Лукомля.

За трэцім блокам, за трэцяй турбінай будзе чацвёртая. І праз некалькі гадоў стане Лукомльская ДРЭС адной з самых магутных электрастанцый Савецкага Саюза.

Свяці ясна, Лукомль!

А. УЛАДЗІМІРАВА.

Ідзе мантаж турбіны. Трэцій, чарговай.

А гэта блочны пункт кіравання электрастанцыяй.

МУЖНАСЦЬ

Яна вярталася з выгану, дзе пасвіліся каровы. У правай руцэ — даёнка, акуратна павязаная зверху чыстым радном, левай рукой расхінала, каб не патаптаць, цыбаты, вільготны бульбоўнік.

Ішла напасткі, праз агароды. Спашалася. Як і заўсёды. Яе, пэўна, чакаюць на абед дзеці. Чатыры сыны. Малымі асталіся без бацькі, а цяпер — любя глянуць...

— Мама, вайна! Фашысты напалі на нас...

Гэта яе Іванка насустрач. Які ён збылелы! Зусім яшчэ падшпак яе Іванка. А Барыска ж, а Косця... яшчэ драбнейшыя... Хто заступіцца, заслоніць іх?

Самы старэйшы — Анатоль — прыйшоў дадому падвечар. Учарнелы, вочы запалі. Хлопец у ваенкамаце быў. Не накіравалі ў войска. Ён робіць памочнікам майстра на льнокамбінаце, прадпрыемства трэба вывозіць на ўсход.

Дзён колькі ён зусім не паказваўся дома. Вярнуўся — стомлены, брудны.

— Усё, апошні цягнік загрузілі. Ніводнай гайкі ворагу не кінулі...

Сям'ёй падаліся на вакзал. Але цягнікі, што ішлі на ўсход, ужо не спыняліся ў Оршы. Думалі пехатою рушыць, а тут прачутка папаўзла, нібыта пад Смаленскам немцы дэсант спусцілі...

На іх вуліцы чужынцы паявіліся не адразу. У горадзе стралялі, уначы там высвечвалі пажары, а на іх Рэспубліканскай было ціха...

— Схаджу, дзеткі мае, на станцыю, — сказала Ганна Трахімаўна.

Ішла з адным намерам: даведацца, што чакае яе дзяцей, як абараніць іх. А як павярнула на вуліцу Молакава ды ўгледзела вісельню, трупы на ёй — сэрца зайшлося. Павярнуцца б ды назад уподбег, а ногі не слухаюцца, падламаліся...

Анатоль сказаў:

— Гэта ім так не папусцім, мама!

Аднойчы ён папрасіў:

— Хлопцы да мяне папрыходзяць, накураць. Мама, ты мо з Косцем і Барыскам да суседзяў сходзіш?

Яна ўсё зразумела. Учора падвечар Анатоль з Іванкам, вярнуўшыся з лесу, куды хадзілі збіраць хлуд для грубкі, хавалі нешта пад паветкай. Ламачча не прынеслі. Як і тады, перад вісельняй, у яе раптам, здэцца, нешта абарвалася ўнутры. Адварнулася, каб сын не ўгледзеў твару, не ўстрыжыўся.

Ганна Трахімаўна хутка ўведала сяброў сваіх сыноў. Віктар Грамыка, Іван Самусік, Васіль Прыгода... Яны прыходзілі то па адным, то невялікімі групамі. Яна клала на стол акраец хлеба, ставіла міску гуркоў, аднекуль паяўлялася пляшка гарэлкі.

Гэта была маскіроўка, і яна не перашкаджала іх размовам. Але не ішла ўжо да суседзяў, а клапатавала ля двара, наглядаючы ўвесь час за вуліцай, каб, барані божа, не выпаў адкуль нямецкі ці паліцэйскі патруль.

Неяк пайшла маці ў хлест, каб выкінуць з-пад каровы гною. Пачала адсцяны, і тут вілы ўтрапілі ў нешта цвёр-

У СПАДЧЫНУ

дае. Раскапала і ўгледзела тры загорнутыя ў мешкавіну вінтоўкі. Побач — скрынкі з патронамі.

Першым яе жаданнем было вывалачы ўсё гэта за аселецу, закапаць у ровы, пазакідваць бульбоўнікам. А што Талік, Іванка скажуць? Яна ўспомніла іх, радасных, заўсёды ўсмешлівых, у святочных белых кашулях. Такімі яны былі нядаўна. А цяперака? Учарнелыя твары, задуманыя позіркы... Такімі іх зрабілі фашысты...

Вечарам яна сказала сынам:

— Хаваецца ад некага, а не ўмееце. Во вінтоўкі знайшла...

— Мама! — ускочыў Анатоль.

— Ніхто, сынкі, не даражыць дзецьмі, як іх маці. Калі што трэба — я лепей за вас схаваю...

З гэтага часу Ганна Трахімаўна хава-ла зброю і лістоўкі, хадзіла за навінамі ў горад і на станцыю — усюды, дзе хлопцам небяспечна было паказвацца.

...Быў марозны звонкі лютаўскі вечар. Іван Бяляўскі глухімі завулкамі спяшаўся дадому. Настрой добры. Во толькі расклеіў лістоўкі. Усе яны пачынаюцца з закліка: «Смерць фашысцкім людзям!» І папраўдзе-такі, думае хлапец, хутка канец злётнай погані. Вунь як яны драпалі ад Масквы! Усё будзе добра. Ёсць сувязь з партызанамі, з падпольным райкомам партыі. Але ім пакуль кажуць: «Вы патрэбны тут, у горадзе». Яно і на самай справе, калі падумаць: хлопцы засыпаюць у буксы вагонаў пясок, падпальваюць дзе што пападзе на станцыі, здабываюць зброю.

Ён трапіў у начную аблаву. Кінулі разам з іншымі ў халодную клетку.

Ноччу чыгуначны вузел бамбілі нашы самалёты. І на дасвеці нявольнікаў палілі прыбіраць у раёне налёту... Радуюцца Іван, гледзячы на разваліны станцыйных будынкаў, на пашкаматыныя рэйкі і чорныя шкіды вагонаў.

Не заўважыў, як падышоў эсэсавец.

— Арбайт, арбайт, русіш швайн!

Выскаляецца фашыст, паляпвае стэ-кам па халяе выглядаванага бота.

— Ах, і фрыц жа ты паганы, на табе, папомні! — Іван з усяе сілы ўдарыў яго рыдлёўкай па галаве...

Ёй не далі пахаваць сына. Ці хаця б пабачыць яго ў апошні раз. Няможна было нават азвацца, што гэта твая крывінка, драбніца цябе самой. І калі дагэтуль, бывала, сэрца Ганны Трахімаўны сціскалася ў камяк, але неўзабаве адпускалася, то цяпер шчымы боль не праходзіў.

Барыс быў на тры гады маладзейшы за Івана — яму спаўнялася пятнаццаць гадоў. Ён даўно ўжо выконваў даручэнні Анатоля: высочваў, дзе і што прыхавана ў немцаў на вузле, перадаваў некаму запіскі, а ўзамен браў узрыўчатку, гранаты і дастаўляў ва ўмоўленае месца. А па начах на таварных станцыях Заходняй і Усходняй лопаліся цыстэрны з бензінам і высока ў неба ўзляталі рыжыя касмылі полымя, узрываліся вагоны, псаваліся рэйкі, сувязь.

Анатоль і Барыс збіраліся ў лес. Ган-

на Трахімаўна не плакала. Ведала: убачыць каторы слязу, не пакінуць яе адну. А ёй трэба было астацца ў горадзе сувязной. Каб быць карыснай для сваіх сыноў, каб дапамагаць ім ваяваць. Бо дужа цяжка партызану ісці на заданне, нічога не ведаючы пра ворага. А яна жанчына, яна можа многае ўведаць, не выклікаючы падозрэнняў у акупантаў...

Анатоль і Барыс ваявалі ў адной дыверсійнай групе. Анатоль — камандзірам, Барыс — радавым байцом.

Вось радкі з данясенняў:

«На шашы Сянно — Беліца знішчаны бронемашына і танкетка разам з немцамі...»

«Спушчан эшалон з тэхнікай ворага на чыгунцы Орша — Віцебск паблізу вёскі Дабрыно...»

«Падарван састаў на дарозе Орша — Лепель. Пад абломкамі вагонаў асталася каля 40 гітлераўцаў...»

У адной з аперацый Анатоля параніла, і камандзірам групы становіцца 16-гадовы Барыс Бяляўскі. У камсамольца-партызана к гэтаму часу зіхацела ўжо на грудзях высокая ўзнагарода Радзімы — ордэн Айчыннай вайны другой ступені.

...Яны ляжалі ў засадзе ля дарогі, што вядзе ў вёску Кулікі на Сенненшчыне. Паўтара дзесятка партызан, на ўзбраенні некалькі аўтаматаў ды гранаты.

Карнікаў было не тры-натыры дзесяткі, як чакалася, а болей сотні. Адзін грузавік, другі, трэці...

Пазіцыя зручная, і Барыс прымае рашэнне: ударыць па акупантах! Побач яго сябар, таксама адважны камсамалец, Вася Стаброўскі. Ён моцна сціскае локаць Барыса: касанём іх, дружа!

Вунь ужо зусім блізка плюскатыя каскі. Смех, гергетанне гітлераўцаў. «Падрыхтавацца», — шэпча Барыс, і тут жа першая машына захопнікаў крышыцца ў шчэпкі на партызанскай міне.

Пасля гэтага бою не стала другога сына ў Ганны Трахімаўны. К гэтаму часу яна з Косцікам была ўжо ў заслонаўскай брыгадзе. Пастукаў падвечар у зямлянку камандзір атрада, прысеў, не ведае, з чаго пачаць. Яна сэрцам учула бяду, толькі не ведала, да каго з сыноў падкралася яна. А калі зноў адчыніліся дзверы ды ўбачыла Анатоля, здагадалася:

— Барыска, сынулечка ж ты мой!

Ірванулася да выхаду, але яе перапынілі, пасадзілі. Як абaperлася локцем аб стол, так і прасядзела ўсю ноч. А раніцой у яе ўбачылі пасмы сівых валасоў.

Косцю ішоў пятнаццаты год, і ён хацеў быць падобным на братаў. За смерць Іванкі і Барыса ён не мог дараваць фашыстам...

Трывожылася Ганна Трахімаўна. Дзіця ж зусім, ці даўно прыхілялася немаўлятка да яе грудзей? І, працуючы цяпер на партызанскай кухні, усё гледзела, каб хлапец быў каля яе. А яму туды карціць, дзе зброю ладкуюць, дзе вучацца страляць. Неяк сказаў ёй:

— Ты, мамка, за Борку і Ваню адпомсціла фашыстам, я ведаю. І ў разведку хадзіла, і сувязная... І Талік во колькі іх панішчыў. А мне не дазваляеш. А я ім ўсё роўна не дарую, мне б толькі аўтамат!

Не ўгледзела яна свайго Кастусіка. У блакадныя дні 1944 года, калі непадалёк ад лагера ўсчаўся бой, ён кінуўся з аўтаматам туды, дзе насядалі карнікі. Цяжка параніла юнага байца ў тым баі.

Ён сканаў на самалёце, якім перапраўлялі яго на Вялікую Зямлю.

Адгрымела рэха баёў у лясах Аршаншчыны. Пайшлі на захад чырвоныя часці, а з імі і Анатоль Бяляўскі. Забег дадому развітацца з маці, а яна прыпала да яго грудзей, абшчаперыла, ніяк рук не можа разняць. Адхінулася, а ў яго гімнасцёрка мокрая ад яе слёз.

— Мамачка, я вярнуся, во пабачыш.

І, каб зусім заспакоіць яе, дадаў:

— Пісьмы буду табе пісаць кожны дзень, мамачка...

Яна часта хадзіла ў лес. Во тутакра была зямлянка, з якой яе Барыска пайшоў у свой апошні бой. А вось з гэтай паляны ўзляцеў самалёт з Кастусікам. І цяпер уваччу яго забінтаваная галава, смагляя вусны.

Анатоль ваяваў. Ён стаў разведчыкам. Ён быў пяшчотны і чулы, і да маці адно за другім ішлі яго бадзёрыя пісьмы:

«Мама, родная, сумую па табе, але не вярнуся, пакуль не адпомшчу за Іванку, Барыску, Косцю. За цябе ім адпомшчу, мама. З кожным днём мы бліжэй і бліжэй да логава зверу...»

Вайна была на зыходзе. І раптам аднойчы паштальён, не падымаючы вачэй, працягнуў Ганне Трахімаўне пакет. Чужы почырк, чужы канверт, не трохкутнікам, як бывала. Заскакалі літары, нібы ўспышкі кулямётных чэргаў. «...Ваш сын Анатоль Іванавіч Бяляўскі загінуў у баях з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. За ўзорнае выкананне баявога задання ўзнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны першай ступені...»

***

Рэспубліканская, 12. Тут, у аднапавярховым драўляным доміку, дзе нарадзіліся і выраслі яе дзеці, жыве 72-гадовая Ганна Трахімаўна Бяляўская.

Міжволі прыпыняемся ля весніц. Хоцца ўявіць аблічча гэтай жанчыны з такім трагічным лёсам. І яшчэ думаеш, як бы не развядзіць стары боль сэрца маці.

Стары боль? А калі ён ніколі не сціхаў у гэтай жанчыны з выцвілымі блакітнымі вачмі?

— У нас сёння дзень нараджэння... Барыскі, сына майго...

Жанчына знаёміць мяне з высокім светлавалосым юнаком. Завуць яго Анатолем Анатолевічам. Адзіны яе ўнук — сын самага старэйшага. Вайна адабрала ў яго бацьку і маці. Бабулька выхавала. Цяпер гэта яе гордасць. Род Бяляўскіх працягваецца: Ганна Трахімаўна дачакалася ўжо праўнука...

Мы сядзім за святочным сталом. Тут усё напамінае пра Барыса. Яго партрэт. Мужны адкрыты твар, прамы погляд. Барыс любіў кветкі. І побач з партрэтам маці паставіла жывы букет. А вось яго два баявыя ордэны.

Ганна Трахімаўна чакае таварышаў сына. Тых, што змагаліся побач з ім і засталіся ў жывых. Яны абавязкова прыйдуць у гэты вечар...

Яна надзяліла сваіх сыноў самым святым — любоўю да Айчыны, спадчынай мужнасці.

Нізкі паклон табе, маці патрыётаў!

Леанід СУЗІН

г. Орша.

Пятрусь БРОЎКА

Ах, каб хутчэй...

Калі пад стол хадзіў я дома,
Жаданне больш, чым я, расло,
Мне так хацелася малому:
— Ах, каб хутчэй усё ішло,

Ах, каб хутчэй штаны з кішэняй,
Каб хоць на пядзю большым
стаў,

Пазбыцца дзягі той раменнай,
Якою бацька частаваў.

Каб дні хутчэй ішлі за днямі,
Ды на кані імчаць смялей,
Каб на начлег вадзіць
з хлапцамі,
Каб адкаснучца ад гусей.

Хутчэй бы скончыць школу.
Потым
Такі ўжо выяўляўся план —
Зялёны фрэнч, са скрыпам
боты,
На доўгім пасакі наган;

Каб мне зайздросцілі паўсюды,
Каб захапляцца мной маглі...

А дні сваёй хадой, марудна,
Тады, здавалася, ішлі.

Сябры, юначыя галовы,
Не трэба дзён тых падганяць,
Бо на другой жыцця палове
Дні матылямі мільгацяць.

Па-шчыраму займешся нечым,
Глядзь—не паспеў. Недацягнуў.
Ледзь ранак бліснуў, а ўжо
вечар,
Ледзь год пачаўся — год мінуў.

Бывае—што зрабіць не можаш,
(Паспадзяваешся дарма), —
Што зробіш заўтра і
адложыш...
А таго заўтра і няма.

І сёння мроіцца сівому,
Бо ўсё не вернецца ніяк—
Зрабіў бы шмат што
па-другому...
Нашто было спяшацца так!

Малюнкi восені

Ах восень, восень, ты
пад сонцам
Неапісальнай пекнаты,
Ты раскідаш,
Як чырвоны,
З кляноў барвовыя лісты.

Табе між сосен нібы цесна,
Ірвешся ўдалеч,

На прасцяг,
Вятрамi завяла ты песню
Па ўсіх дарогах і шляхах.

На правады ж панасаджала
Шпакоў у некалькі радоў,
Як быццам імі напісала
Жывыя ноты між слупоў.

Жаданне

Рана ўздыхаюся,
Толькі як сонца
Зямлі дакранеца з самага краю —
Чырвань зары,
Чырвань зары
Заместа чарніла ўзяць я жадаю.

Не на паперы
Буду пісаць я,
Буду пісаць я на лузе зялёным,
Каб красаваўся,
Каб красаваўся,
На поўную сілу радок мой чырвоны.

Каб не расплыўся
Ён паміж росаў,
Каб не зліняў, не збляжэў пад дажджамі,
Сонца сагрэе,
Сонца сагрэе,
Сонца прасушыць радок мой з вятрамi.

Будзе цвісці ён
Доўга, яскрава,
І не заглушыць яго пустазелле.
Хочацца вельмі,
Хочацца вельмі,
Каб людзі, чуўшы яго, маладзелі!

Мера

Я гэта ўсё жыццём праверыў,
Не раз сабе кідаў дакор—
Ва ўсім, сябры, патрэбна мера,
Ва ўсім залішні перабор —

Зашмат бясконцае ваганне,
Зашмат клопот пра ўласны дом,
У каханні лішняе прызнанне
І хмель празмерны за сталом;

Зашмат бяздумнае гаворкі,
Замнога смачнае яды,
Зашмат салодка што, ці горка,
Зашмат загару, ці вады.

Зашмат пра славу дбайства,
думак,
Пра сваю веліч дзень пры дні.
Зашмат, як кажуць,
шуму-тлуму,
Зашмат бывае цішыні.

А ў вершах лішняя шліфоўка
І лішні смех і лішні плач...
Зашмат эпітэтаў, рыфмоўкі —
Так нараджаецца рыфмач.

Прайсці нялёгка год за годам,
Бо шлях—то шоўк, а то асцё...
Хто ж меру ведае заўсёды,
Шчаслівы той на ўсё жыццё!

ЛЮДЗІ Ў СССР

Жазе С. ВАНІ,
бразільскі журналіст

Савецкая жанчына

Першае, на што мы звярнулі ўвагу, — гэта тое, што ў савецкіх жанчын здаровы выгляд, добрая фігура. І яны вельмі прыгожыя. Паколькі жанчына ва ўсім свеце — жанчына, тутэйшыя прадстаўніцы цудоўнага полу таксама дастаткова гарнарыстыя і, як вынік, вельмі добра падфарбоўваюцца (прычым не грашаць празмернасцю), носяць модныя сукенкі — мы бачылі многіх дзяўчат і ў міні-спадніцах. Яны ходзяць на работу добра апранутыя, вызначаюцца таварыскасцю, але, разам з тым, патрабуюць да сябе павагі. Важна, што яны імкнуцца даведацца пра апошнія навіны, і ў галіне жаночай моды таксама.

Агульнавядома, што ў працы савецкая жанчына прыроўнена да мужчыны, выконваючы практычна любую работу.

Савецкая жанчына кахае, як і любая іншая жанчына, і яна чулівая. Ёй падабаецца, каб мужчыны адносіліся да яе ўважліва, бо, хоць яна і прыроўнена з імі перад законам, аднак абавязкова хоча быць жанчынай у прамым сэнсе слова. Таму яна не абыякавая да шчырых кампліментаў. Затое рэзка рэагуе супраць непрыстойнага заляцання.

Савецкая дзяржава можа гарыцца сваімі жанчынамі: яны працуюць столькі ж, колькі і мужчыны, ва ўсіх сферах дзейнасці; і ўмеюць таксама быць жаночымі з усёй пазычнасцю, якая заўсёды акружала жанчыну ва ўсёй эвалюцыі народаў, пачынаючы з каменнага веку і да нашых дзён. Савецкая жанчына заўсёды дбайна адносіцца да свайго абавязку перад Радзімай, што вельмі важна. Выдатным прыкладам таму з'яўляецца яе роля ў апошняй сусветнай вайне.

Дарэчы, мы даведліся пра адзін факт, які нас вельмі здзівіў і ўзрадаваў, паколькі мы — бразільцы: аказалася, што Раберта Карлас, празваны «кара-лём маладой музыкі Бразіліі»,

вядомы савецкай моладзі, і ў прыватнасці маладым дзяўчатам, якія слухаюць і напяваюць яго музыку.

Савецкія дзеці

Тут, у Савецкім Саюзе, свет належыць дзіцяці — тэндэнцыя, якая павінна была б строга захоўвацца і ва ўсіх іншых краінах. Дзіцяці павінна быць прадстаўлена ўсё. Усякі раз пры сустрэчы з дзецьмі мы бачылі, што да малых адносяцца вельмі ласкава і з вялікімі клопатамі. Яны падобны на маленькіх прынцаў, такая ім аддаецца ўвага.

У нядзелю мы наведлі Маскоўскі парк культуры і адпачынку. Першае, што мы ўбачылі, гэта — спецыяльнае прад-

стаўленне для малых, у праграме якога былі гульні, тэатральныя п'есы, выступленні настаўнікаў і нацыянальных герояў. Гэта было свята, прысвечанае пачатку навучальнага года. Прайшоўшы крыху далей, мы ўбачылі розныя атракцыёны, якія, вядома, былі запоўнены дзецьмі...

Нас асабліва зацікавіла адно дзіцячае спаборніцтва: даволі вялікая колькасць пажарных машын з дзецьмі ў форме пажарных рыхтавалася да «выезду на пажар». Праводзілася рэпетыцыя тушэння пажару на аснове спартыўнага спаборніцтва. Хлопчыкі, якія знаходзіліся ў юнацкім пажарным таварыстве, дзейнічалі як самыя сапраўдныя пажарныя. Гэта было сапраўды выдатнае відовішча.

Нас суправаджалі ў гэтай прагулцы Людміла, прыгожая савецкая дзяўчына, якая ветліва ўзялася паказаць нам усё, што магчыма, і Элемільтон, бразільскі студэнт, які вучыцца ў Маскве. Мы назіралі за дзецьмі ў розных аспектах. Адзін маленькі хлопчык (гады са два) нават паслужыў нам мадэллю для фота, якое, калі нам пашчасціла і яно атрымалася добра, можа быць змешчана на паштоўцы. Твар гэтага дзіцяці сам па сабе цудоўны.

У нейкі момант Людміла звярнула нашу ўвагу на жанчын з дзіцячымі каляскамі, якія пераходзілі вуліцу напразткі, гэта значыць не па падземным пераходзе.

— Бачыце гэтых жанчын? — сказала яна і растлумачыла: — Яны могуць перасякаць вуліцу такім чынам. Усе ж астатнія павінны абавязкова карыстацца падземным тунелем. Гэта яшчэ адна льгота для дзяцей...

У вагонах трамвая, аўтобусах, тралейбусах і метро пярэднія лаўкі адведзены для пажылых людзей, інвалідаў і, зразумела, для дзяцей. Яшчэ адзін клопат пра дзяцей...

Мужчына

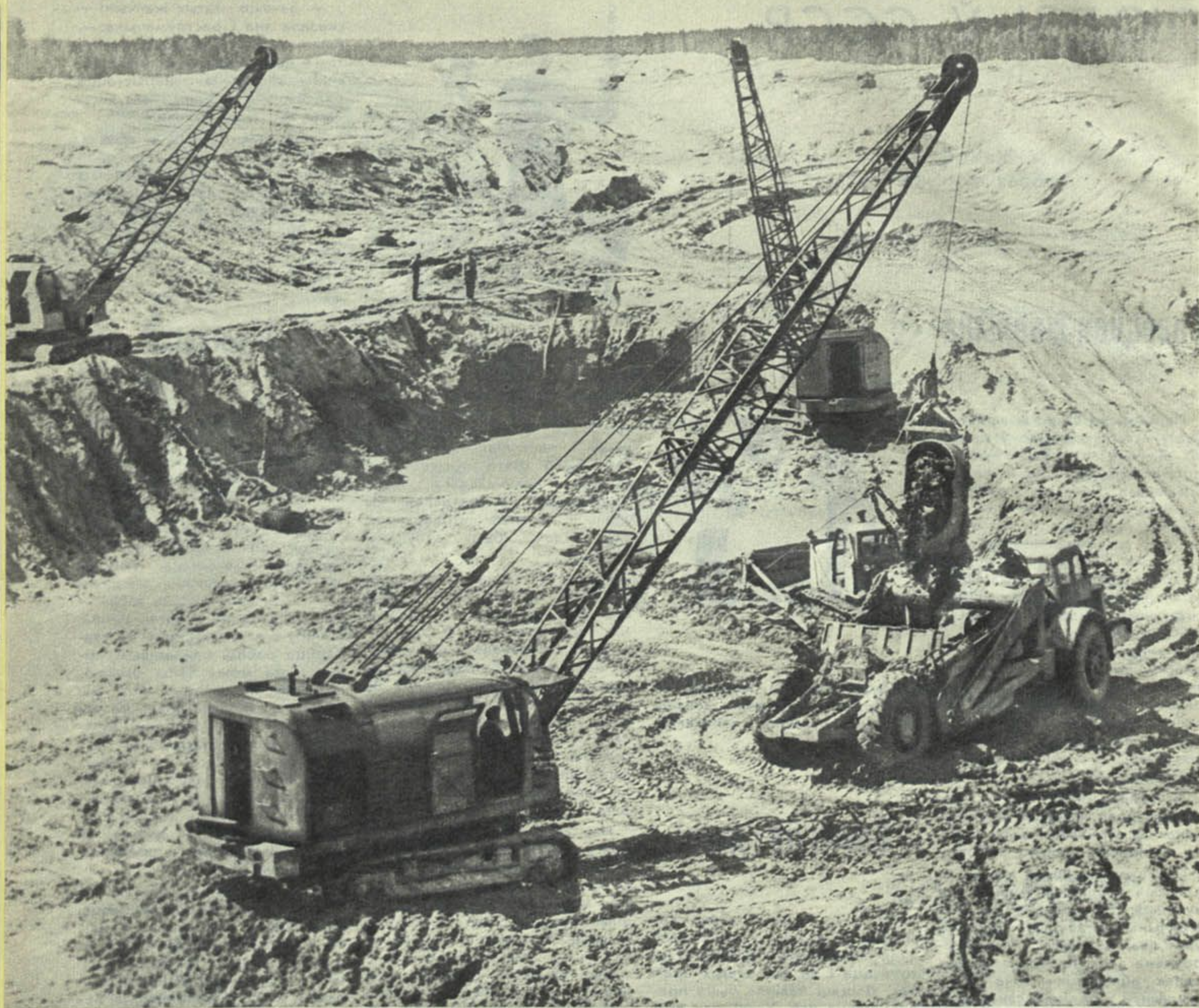
Апрача Масквы, мы пазнаёміліся з Ленінградам, Кохтла-Ярве ў Эстоніі, праўда, вельмі бегла. Але тое нямногае, што мы бачылі, дазволіла нам вынесці ўражанне, што савецкі чалавек добра арганізуе сваё жыццё, для ўсяго ёсць свая гадзіна і сваё месца. Рабочы час — каб працаваць, абедзенны — каб есці; гадзіна забавы — каб забаўляцца, і гэтак далей. І любую з гэтых спраў ён старэецца рабіць найлепшым чынам. Гэта можа быць прайлюстравана прыкладам, што мы ўбачылі ў Кохтла-Ярве: на заводзе па перапрацоўцы гаручага сланцу (падобным мы, бразільцы, таксама будзем мець шчасце валодаць у хуткім часе) мы назіралі за людзьмі, якія працуюць вельмі старанна; мы бачылі таксама, як яны грунтоўна, не спяшаючыся, са смакам абедалі.

Нарэшце, мы назіралі, як яны забаўляюцца: весела танцуюць. Гэта было ў рэстаране ў тым жа Кохтла-Ярве, куды мы прыйшлі павячэраць. Там была пляцоўка для танцаў, дзе маладыя людзі, элегантна апранутыя, некаторыя нават у парадных вячэрніх касцюмах, кружыліся, трымаючы ў абдымках прыгожых эстонак, апранутых па апошняй модзе. Гэтыя маладыя людзі былі ў сваёй большасці гарнякі (з шахтаў гаручага сланцу). Свята было такое ажыўленае і зазыўное, што мы таксама рашылі патанцаваць. І танцавалі...

Гэта старонка з часопіса «Советская женщина», які распаўсюджваецца ў Савецкім Саюзе і за рубяжом. Ён ствараецца пры ўдзеле савецкіх і замежных журналістаў, пісьменнікаў, мастакоў, грамадскіх дзеячаў.

ВЫПІСВАЙЦЕ ЧАСОПІС «СОВЕТСКАЯ ЖЕНЩИНА»!

АД ВІЛІІ

ДА СВІСЛАЧЫ

ГЭТАГА бору смалістага хутка не стане. І густога, зялёнага маладняку, што высыпаў на паляну насустрач сонцу. Вось гэтых лугоў, па якіх шэрай стужкай пралягла дарога, таксама не стане.

Са смуткам глядзіш на ўсё, чаму суджана не быць.

Тут заплешчацца мора. Дзівоснае велічнае хараство, створанае прыродай за мільёны гадоў, саступіць хараству не менш дзівоснаму, створанаму розумам і рукамі чалавека. І ад усведамлення гэтага лёгкі смутак змяняецца радасцю за ўсёмагутную сілу чалавека, за яго вечнае імкненне рабіць свет больш цудоўным.

На 72 квадратныя кіламетры разальецца Вілейскае вадасховішча — амаль як возера Нарач. Дзесьці непадалёку ад вёскі Вязані возьме свой пачатак канал, які злучыць Вілейскае вадасховішча з Заслаўскім. І тады ў шмат разоў больш паўнаводная стане наша Свіслач, пачне атрымліваць вадзіцу сталіца рэспублікі Мінск. Дзеля гэтага і ствараецца велізарнае гідратэхнічнае збудаванне — Вілейска-Мінская водная сістэма. Вось яшчэ некалькі лічбаў, якія характарызуюць яе маштабы: будаўнікам неабходна выняць амаль 27 мільёнаў кубаметраў грунту, пакласці каля 282 тысяч кубаметраў бетону і зборнага жалезабетону, больш паўмільёна кубаметраў дрэзнажу і фільтраў, амаль 103 тысячы кубаметраў каменя.

Цяпер работы на будоўлі ідуць поўным ходам.

Ля горада Вілейкі, уверх па цячэнню Віліі, разгарнулася будоўля галоўнага гідравузла. Работы вядзе будаўнічае ўпраўленне № 1 «Вілія—Мінскводбуд». Адсыпана земляная плаціна. Размеры яе ўнушальныя. Апанутае ў бетон цела плаціны будзе стрымліваць напор 335 мільёнаў кубаметраў вады.

Прадоўжыць канал і пусціць па ім ваду — справа не лёгка. А гэтую ваду трэба яшчэ і падняць на 77 метраў, каб потым, з канечнай помпавай станцыі ў раёне вёскі Вязанкі, яна самацёкам пайшла ў Заслаўскае вадасховішча. Гэтую велізарную работу з хуткасцю 22 кубаметры вады ў секунду — такая прапускная здольнасць канала — будуць выконваць пяць помпавых станцый.

На трасе канала прадугледжаны ліўнескіды, ліўнеправоды, быстрацёкі з маналітнага жалезабетону і іншыя гідратэхнічныя збудаванні. Вадасховішча апаяшацца асфальтаванай дарогай. Праз Вілію і іншыя рэкі будуць перакінуты новыя масты. Велізарны рэзервуар вады, Вілейскае вадасховішча стане выдатным месцам адпачынку.

На абодвух берагах Віліі заканчваецца адсыпка ахоўных дамб. Узяты ў жалезабетон першыя дзесяткі метраў іх адхонаў, закладваецца дрэнаж. На левабярэжнай дамбе гэтыя работы вядзе брыгада, якой кіруе спрактыкаваны будаўнік А. Кухарэнка. Тут у дзве змены працуюць 50 бетоншчыкаў і арматуршчыкаў. Яны надзейна ўмацоўваюць земляны насып.

Разгортваюцца работы на трасе канала. Пракладаецца першая чарга яго рэчышча — ад галоўнага вадасховішча да першай помпавай станцыі. На выемцы грунту працуюць магутныя скрэперы, экскаватары капаюць катлаван для помпавай станцыі. Цяжкі грунт (марэнныя суглінкі і супесі) і грунтавыя воды ўскладняюць работу. Але такія майстры, як машыністы-экскаватаршчыкі С. Кажарновіч, А. Раднёнак, скрэперысты В. Лашутка, В. Сямко, сістэматычна перавыконваюць нормы.

Не адстае і моладзь. Магутная машына паслухмяна падпарадкоўваецца рукам 18-гадовага камсамольца Тадэвуша Валковіча і яго таварыша Аляксандра Грышкевіча. Два гады назад Тадэвуш скончыў Друйскае сельскае вытворча-тэхнічнае вучылішча Віцебскай вобласці і з таго часу працуе на гэтай будоўлі. Аляксандр вучыцца ў тым жа вучылішчы, а цяпер, перад выпускам, праходзіць на канале вытворчую практыку.

У Вязанцы, самым высокім пункце канала, пачалося будаўніцтва помпавай станцыі № 5. Працуюць тут калектывы другога будаўнічага ўпраўлення і трэцяга ўпраўлення механізацыі. Выкананы земляныя работы па прыёмным збудаванні, укладзены першыя кубаметры бетону. Вядуцца падрыхтоўчыя работы па

Камсамольскі экіпаж экскаватара. Тадэвуш Валковіч (злева) і Аляксандр Грышкевіч.

Фота П. Наватарова (БЕЛТА).

водапаніжэнні для асноўных збудаванняў помпавай станцыі, будуюцца ліўнеправоды.

Працоўнае напружанне на будоўлі нарастае. Праз два гады павінна пачацца запаўненне галоўнага вадасховішча. А яшчэ праз два гады магутны паток чыстай вады пойдзе па каналу ў сталіцу рэспублікі — Мінск.

СВАЯ

ДАРОГА

НА рэдакцыйным сталае — пісьмо. Пенсіянерка з вёскі, што на Магілёўшчыне, просіць парады.

«Пасля вайны жыву адна, выгадала дачушку. Было часам нялёгка. Але вось дачка падрасла, закончыла тэхнічнае вучылішча, атрымала спецыяльнасць токара трэцяга разрада, накіравана працаваць на Магілёўскі аўтазавод імя Кірава.

Радасці маёй не было канца. Здавалася, усё ідзе як трэба. Дачка пайшла на свой хлеб, можа і мацеры дапамагчы (сама я інвалід другой групы, не працую).

Але сталася не так, як думалася.

Ужо год, як дачка працуе на заводзе, але заробак яе невялікі, да таго ж жыве ў людзей, на кватэры. Так што пра дапамогу і думаць няма чаго. Яшчэ ёй мушу высылаць.

Прашу вас высветліць факты на месцы, бо дачка мне нічога не гаворыць, а сама я з вёскі выехаць не магу: хворыя ногі».

Нешта ў пісьме здавалася няясным, недагавораным. Трэба азнаёміцца з аб-

ставінамі на месцы. Бяру камандзіроўку, выязджаю...

На сваім двары мяне сустрэла высокая чарнявая жанчына з абветраным тварам, з шурпатымі рукамі чалавека, які ўсё жыццё працаваў, з вачыма вялікага дзіцяці, гэтулькі ў іх шчырасці.

З першых жа слоў адчуваю, што перада мной чалавек шчыры, бескарыслівы. Нічога ёй для сябе не трэба. — «Сама я пражыву, горш было, а цяпер толькі жыць ды жыць. Але дачка з галавы не выходзіць. Адна яна ў мяне. Яна ж маё ўсё! І паслухмяная, і спакойная, але як прыедзе дамоў з горада — вачэй на мяне не падыме. «Што ў цябе, дачушка, як табе там?» — «Ат, кажа, — не пытайцеся, нічога ў мяне цікавага».

Жанчыну гэтую зразумее, бадай, кожная маці. Шчасце дачкі! Гэта ж, можа, тое, чаго ў жыцці не дачакалася сама. — «Яна ж маё — усё! Надзея, вера».

Яшчэ доўга гутарылі мы пра жыццёбыццё, пра долю жанчыны, што перад вайной працавала ў дзіцячых яслях. І справу сваю любіла, бо ведала, — трэба любіць. Тады і людзям ад цябе доб-

ра і самой хораша. У вайну дапамагала партызанам. «Нават і не ведала, што ў маёй хаце жыву партызанскі камандзір. Толькі пасля вайны і дазналася, як прыязджалі з музея наводзіць даведкі».

А пасля вайны працавала ў калгасе, гадавала дачку.

«Але і цяпер няма спакою. Усё за дачку перажываю...»

Расстаюся, і гэтак хочацца дапамагчы гэтай сардэчнай, гаваркай жанчыне.

Еду на завод, іду ў цэх, шукаю тую, за чый лёс так турбуецца маці, знаёмлюся. Перада мною — рослая, сімпатычная дзяўчына, з крыху маруднымі рухамі. Пра такіх звычайна кажуць «ціхая».

Гутарым пра работу, пра побыт, інтэрнат і пра заробкі. Дзяўчына адказвае неахвотна. Кожнае слова трэба «выцягваць».

— Месца ў інтэрнаце не даюць, ужо год, як падала заяву. Зарабляю мала, другія — больш.

— Чаму так?

— Сама не ведаю. — І, падумаўшы: — Нявыгадна аператыўна даручае майстар!..

І зноў адчуваю, што нешта застаецца па-за гаворкай, недасказваецца. Гэта — і ў позірку дзяўчыны, і ў інтанацыі.

Але спачатку пра інтэрнат. На жаль, такіх, як мая новая знаёмая, хто чакае сваёй чаргі на жыллё, шмат, каля сотні заяў ляжаць у камітэце камсамола з адным зместам: «прашу прадаставіць мне месца ў інтэрнаце». Некаторыя — па год. І больш. У камітэце камсамола, у заўкоме, у кабінёце памочніка дырэктара па быце запэўняюць, што такое становішча — часовае. Не далей як у кастрычніку завод павінен атрымаць новы будынак, дзе будуць жыць пяцьсот маладых рабочых.

Часам адміністрацыя ідзе на такія негаспадарскія крокі, як забеспячэнне інтэрнатам «новенькіх» за кошт «старых», а ўсё праз тое, што не хапае рабочых рук. Перавага аддаецца хлопцам. Тут ніхто і не тоіць, што вытворчасць «мужчынская», таму і імкнуцца заахвоціць перш-наперш хлопцоў. Да таго ж, сказала мне дзяўчына ў камітэце камсамола, хлопцы больш рашучыя, калі што не так — разлік — і «да пабачэння». А дзяўчаты больш цяплівыя. Прывыкне да калектыву і некалькі змірыцца.

Вось тут якраз і хочацца ўступіцца за дзяўчат! Каму, каму, а камсамольскім дзеячам трэба было б ведаць, што хлопцам не толькі лягчэй пайсці з цэха, але лягчэй і на новым месцы ўладкавацца. Дапамога не толькі рашучасць, але і больш моцныя «жыццёвыя сілы» ці як хочаце называйце. А дзяўчыне не гэтак проста, асабліва калі яна год ці два як адарвалася ад матчынага гнязда. Такая не пойдзе за сябе сварыцца. Яна нават роднай матцы не ўсё раскажа.

А тое, што прадпрыемства больш дбае пра «моцную палавіну» чалавечства, відаць і на практыцы. У хлопцоў — інтэрнат добраўпарадкаваны, каменны. А жаночы — некалькі пакояў у двухпавярховым драўляным ці, нават, здаецца, дашчатым будынку.

Праўда, мяне ўжо ў каторы раз запэўняюць, што ўсё гэта хутка зменіцца, вось толькі будаўнікі здадуць новы

інтэрнат. Будзем спадзявацца, што нава-селлем у ім скончацца ўсе азначаныя жыллёвыя праблемы, будзе выпраўлена становішча з кадрамі, ва ўсіх разе, з маладымі спецыялістамі.

А размова мая працягваецца, на гэты раз — у цэху. У ведамасцах, а таксама ў спісе, што вісіць ля дзвярэй кабінета майстра, бачу, што зарабляюць дзяўчаты (а іх у цэху працэнтаў 70) па-рознаму. У большасці гэта 110—120 рублёў. Побач з некаторымі прозвішчамі лічбы 160—180 рублёў (гэта «старыя») і толькі ля дзвюх-трох — значна менш. Сярод іх і мая знаёмая.

Чаму ж так? Дзяўчаты разам вучыліся, разам скончылі вучылішча, атрымалі аднолькавы разрад, а зарабляюць па-рознаму. І розніца немалая!

Пытаюся ў саміх дзяўчат. Кажуць: — «хочаш зарабіць, дык заробіш, толькі не лянься! А можна і прабегаць змену ці прашаптацца па кутках. Тады і няма пад чым распісвацца ў ведамасці».

— А як ваш майстар? Справядлівы?

— А што майстар! Яна ў нас строгая, але дзелавая. Толькі ёй няма калі за няньку стаяць ля кожнага. З яе патрабуюць план.

Тое ж пацвердзіла і майстар. Памагаць, вучыць у цэху не выпадае. Тым больш тых, хто прыйшоў з вучылішча! А кваліфікацыя ў іх сапраўды розная. Адны — адразу да станка, а другія раз-ца па цэнтры затачыць не могуць!

— А адносна заробкаў, дык, што грахі таіць, хто хутчэй спраўляецца, таму і даручаеш больш складаныя аператыўныя, яны ж і найбольш «выгадныя» ў сэнсе аплаты.

Я зусім не за тое, каб на заводзе не дапамагалі «абучаным» рабочым! Наадварот, прамая справа адміністрацыі — наладзіць вучобу непасрэдна ў цэху, каб не было адстаючых ні ў рабоце, ні ў зарплате. Але нельга папракаць і майстра, калі ён даручае больш складаныя аператыўныя тым, хто лепей спраўляецца. Як ні разважай, а тут ад «суровай неабходнасці» нікуды не падзенешся. Так што можаце мне паверыць, паважаная Л. Г., што дачку вашу ніхто не крыўдзіць, і людзі, што працуюць вакол яе, — звычайныя, ніхто ёй не жадае зла.

Але мая гутарка з вамі на гэтым не заканчваецца. Вернемся да размовы з вашай дачкой.

Мяне ўвесь час не пакідала адчуванне нейкай недагаворанасці. Усё ёй не падабаецца: і цэх брудны, і работа нецікавая, і разам з тым нейкая абыякавасць да ўсяго. Але ж так не бывае, калі чалавек любіць сваю справу. Вось мы і падышлі да галоўнага!

Я запыталася:

— А чаму ты пайшла вучыцца на то-кара?

— Трэба ж было куды-небудзь! А куды ў другое месца баялася не прайсці.

І тое, як гэта было сказана (а сказана было так, быццам усё, што было добрага ў жыцці — усё ў мінулым), пераканала мяне ў думцы, што справа тут больш складаная. Ды вы і самі нешта адчулі, калі казалі мне:

— Шкадуе яна, што пайшла на то-кара.

Вам дачка нічога не гаворыць, а дзяўчыне няма чаго і казаць! Хто гнаў яе ў горад, на завод, да станка?

Вучылася ў школе. Добра скончыла восьмы клас. (Вы і дагэтуль успамінаеце, як настаўніца забегла перад заняткамі. — «Ваша дачка сачыненне на «пяць» напісала!»).

А ў дзевятым — на табе! «Не пайду ў школу, паеду ў горад».

«Што ёй зрабілася? Ці сяброўкі звялі, ці кніжак такіх начыталася?»

А дзяўчына думала: у горадзе — кіно, клубы, тэатры. Дзяўчаты чыстыя, хораша ўчосаныя, з манікюрам. І справай усе займаюцца цікавай, — гэтакія бесклапотныя твары. А пра будні не падумала. Яны тут, у вёсцы, а ў горадзе — адны святы.

А побач не знайшлося чалавека, які б параіў, падказаў. Растлумачыў, што не ў святых шчасце, не ў «прыгожым жыцці». У чым яно? Мусіць, у кожнага яно — сваё, але ведаю добра: калі чалавек знайшоў сябе, любіць справу, якой займаецца, то хаця напалову, але ён шчаслівы.

І як важна, каб не згаслі вочы, не апусціліся рукі, не паявіўся недавер да людзей, — знайсці «сваё месца ў жыцці».

Чаму вырашыла дзяўчына, што павінна стаяць ля станка? А не скончыць школу ў родным саўгасе? Трэба сказаць, саўгас — добрая гаспадарка. Над большасцю дамоў — тэлевізійныя антэны. Ёсць у саўгасе свой клуб, бібліятэка, сталовая, магазін, медыцынскі пункт.

Можна, яно тут і было, тваё месца? Не на ферме, дык у бібліятэцы, альбо за прылаўкам магазіна. Дарэчы, у саўгасе так патрэбны працавітыя рукі! Дырэкцыя ахвотна пасылае людзей вучыцца ў сельгасакадэмію за кошт гаспадаркі. Магчыма, з цябе атрымаўся б добры аграном ці жывёлавод?

Не магу ўтрымацца, каб не адказаць адной маёй субяседніцы, між іншым, педагогу. — «Ат, усё роўна, дзе зарабляць свой хлеб!» А па-мойму, — зусім не ўсё роўна! Ці то за любімай справай, дзе і не думаеш пра заробтак, ці там, дзе лічыш хвілінкі, гадзіны да канца змены: хаця б хутчэй збегчы, забыцца да заўтрашняга ранку, калі зноў трэба будзе ісці да абрыдлай працы.

Часам чалавек нават займае высокую пасаду і зарплату атрымлівае немалую, а «душэўнай гармоніі», як кажуць, няма. А то і так бывае: чалавек доўгі час працаваў у школе, затым у рэдакцыі газеты, а пайшоў на пенсію — і заняўся аграноміяй. І шчаслівы — бясконца! Вось, кажа, калі я знайшоў сябе!

Ёсць у мяне знаёмая. Дзяўчына скончыла музычную школу, потым — тэатральнае вучылішча (грымёрнае аддзяленне), а працуе цырульнікам. Люба глядзець, як яна працуе — весела, з ахвотай! Можна пазайздросціць такому чалавеку!

Не проста знайсці «сваю вуліцу». Але калі гэта здарылася ў васемнаццаць, — для адчаю няма падстаў. Не трэба толькі «ставіць на сабе кропку». Дачка ваша павінна скончыць вячэрнюю школу. Праўда, яна сама лічыць, што гэта цяжка, але сяброўкі, што працуюць побач, спраўляюцца. Адна заканчвае школу, думае паступіць на факультэт дашкольнага выхавання, другая — у палітэхнікум. А пакуль будзе вучыцца, глядзіш — дзяўчына і сама зразумее, што шмат дарог у жыцці, а выбраць трэба толькі сваю!

Р. БАКУНОВІЧ

ЛЮДМИЛА САВЕЛЬЕВА

Актрысу на ролю Наташы Растовай у кінаэпапеі «Вайна і мір» шукалі доўга. Кандыдаткі з'яўляліся дзесяткамі, а роля Наташы ўсё яшчэ была свабодная. Калі на студыю прыйшла маладая ленинградская балерына Людміла Савельева, ніхто ў групе не прыняў яе ўсур'ёз як магчымую выканаўцу: знешнасць не супадае з апісаннем Талстога (замест славурых чорных Наташыных вачэй — светлыя, шэрыя), ніколі не здымалася ў кіно, ды і наогул — яшчэ не актрыса. І ўсё ж ролю даручылі Савельевай. Талент, творчая інтуіцыя, чуласць, магчыма, уласныя яе душэўныя якасці памаглі Людміле Савельевай спасцігнуць гэты захапляючы вобраз, памаглі пераўвасобіцца ў Наташу Растову.

— Цуд нараджэння Наташы Растовай адбываўся на маіх вачах, — успамінае на-

родная артыстка РСФСР Кіра Галоўка, якая сыграла ў фільме ролю старой графіні Растовай, маці Наташы. — У гэтай тоненькай, кволай, абаяльнай дзяўчыне таілася шмат невядомых мне якасцей, якія вызначаюць прыроджанага акцёра кіно. Людміла зусім не адчувала страху перад камерай, тым больш гэта дзіўна для дэбютанткі. У жыцці Людміла выглядае крыху інакш, чым на экране, і яе часта адмаўляліся прымаць за выканаўцу ролі Наташы Растовай. І справа тут не ў грыве і не ў касцюме. Савельеву, на мой погляд, вызначае ўнікальны і такі неабходны ў кіно талент «прыгажэць» на экране. У нейкае няўлоўнае імгненне адбываецца пераўвасобленне, і вось ужо ў асляпляльным святле пражэктараў, паводзячы сябе так, як быццам іх няма ў памяне (як, між іншым, і астатніх атрыбутаў кіназдымкі), смяецца, размаўляе, жыве «чарнавокая, з вялікім ротам, непрыгожая, але жвавая дзяўчынка» Наташа Растова. І гэтае пераўтварэнне цэласнае і цудоўнае, радаснае і ў той жа час загадкавае. Людміла ўнутрана асвятляецца, калі жыве жыццём сваёй гераіні, у якую закахана без памяці і якой безраздзельна аддае самую сябе...

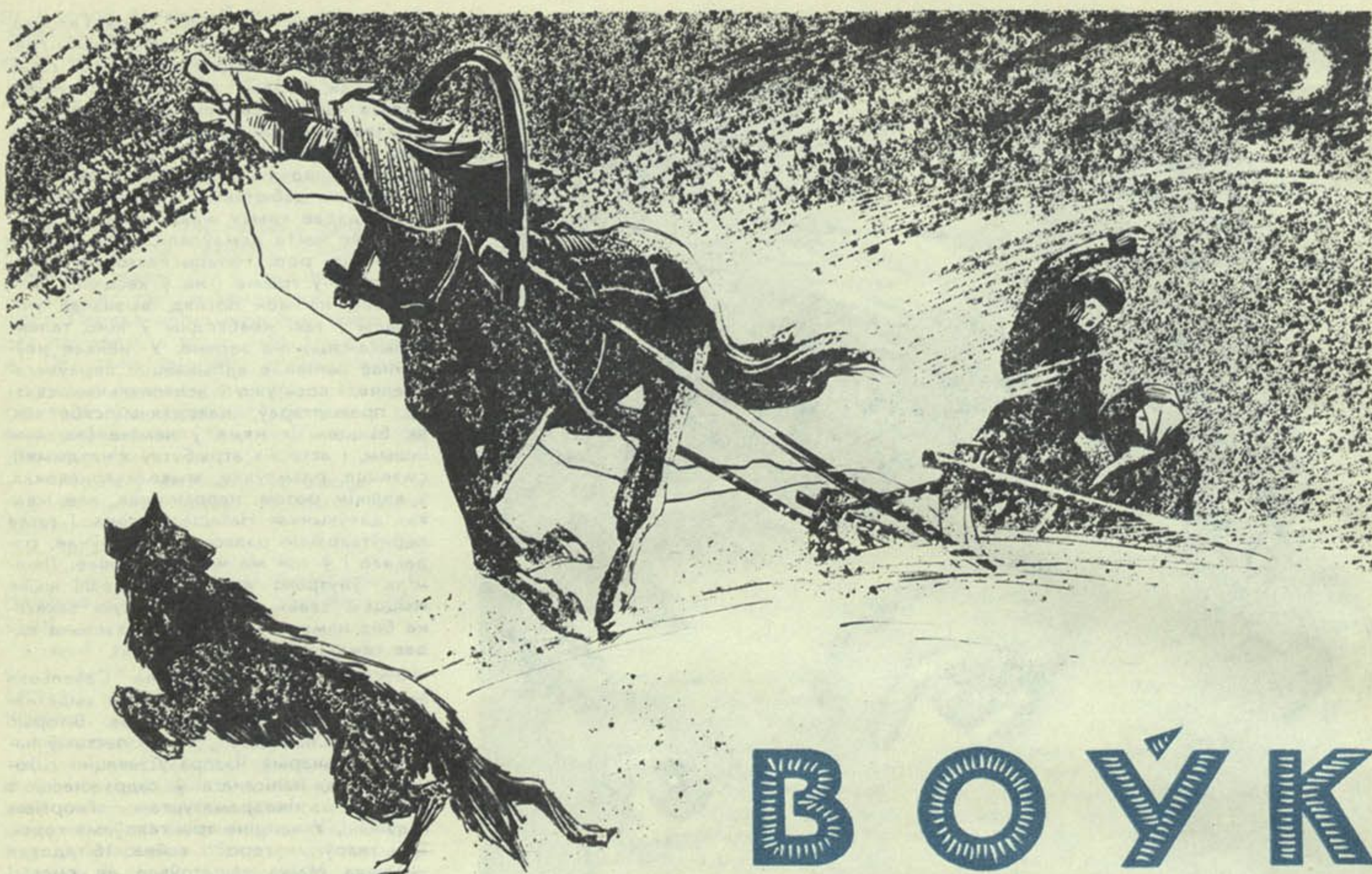
Зусім нядаўна Людміла Савельева закончыла здымацца ў фільме выдатнага італьянскага кінарэжысёра Віторыо дэ Сіка «Сланечнікі», які ён паставіў паводле сцэнарыя Чэзарэ Дзаваціні і Тоніо Гуера, напісанага ў садружнасці з савецкім кінадраматургам Георгіем Мдзівані. У карціне тры галоўныя героі. Тры галоўныя героі і вайна. 16-гадовая украінка Маша выратаўвае ад смерці раненага італьянскага салдата Антонію. І той, закахавшыся ў дзяўчыну, астаецца з ёй. Праходзяць некалькі гадоў, жонка Антонію Джавана, якая лічыла яго загінуўшым, прыязджае ў Савецкі Саюз у пошуках магілы мужа. Нечакана ўсе тры сустрэкаюцца ў Маскве...

— На ролю Машы, — гаворыць Л. Савельева, — я згадзілася адразу, не раздумваючы. І была вельмі ўсхвалявана прапановай. У мяне часам пытаюць, на якой мове я гаварыла ў час здымак. Справа ў тым, што мая гераіня — руская жанчына, якая выратавала паміраючага італьянца і пакахала яго. За дзесяць гадоў сумеснага жыцця яна вывучылася гаварыць па-італьянску зусім мала. Так што, у асноўным, мой тэкст ідзе на рускай мове. А на пляцоўцы я гаварыла па-французску, па-руску, часам — жэстамі.

І яшчэ мне хацелася сказаць пра чуласць. Я здымалася з найпапулярнейшымі ў свеце акцёрамі Сафі Ларэн (Джавана) і Марчэла Мастраяні (Антонію) і ўвесь час нервалавалася. Калі ў нас здымкі закончыліся, група паехала ў Італію і павезла з сабою ўвесь матэрыял. Я ж не бачыла ніводнай пробы. Таму клалася і ўставала з адной думкай — як атрымалася? І раптам тэлеграма: «Дарагая Людміла, учора ўвечары мы прагледзілі матэрыял фільма і прыйшлі ў захапленне ад тваёй ігры. Мы цябе ўспамінаем з вялікай сімпатыяй і любоўю. Сафі і Карла Понці».

Цяпер Людміла Савельева заканчвае здымацца ў мастацкай кінакарціне «Шлях у бяздонне», які ставяць на кінастудыі «Масфільм» рэжысёры Аляксандр Алаў і Уладзімір Навумаў па матывах п'есы Міхаіла Булгакава «Бег».

В О Ў К

Валер САНЬКО

Апавяданне

Мал. К. Ціхановіча

За гэта апавяданне аўтару прысуджана трэцяя рэспубліканская прэмія атэістычнага конкурсу.

Ужо ранняя вясной, калі ледзь-ледзь пачынаюць умякаць ачарнелыя ад доўгай зімы дарогі, у Сідаравічы, адну з глыбінных вёсак раёна, нельга праехаць. Вясновы хлюпаткі бездараж надоўга адразае вёску ад райцэнтра, мястэчка, буйных сёл.

Хаты ў Сідаравічах рубяць у чашку, лабкі ўпрыгожваюць конікамі, пеўнямі, а вокны ўзорыстымі налічнікамі; большасць хатін акружана садамі, паўз платы багата расце маліны, агрэсту, парэчак.

Жыццё тут ціхае і непрыкметнае. Есць у Сідаравічах людзі, якія далей раённага горада нідзе не былі. Народу сюды прыязджае мала.

Хто ведае чаму—ці ад няўдалага размяшчэння, ці ад спакойна размеранага жыцця сваіх жыхароў,—але ў Сідаравічах, болей чым у іншых сёлах раёна, моцныя перажыткі. У тым ліку і рэлігійныя.

Калі б не гонтавыя, чарапічныя і зрэдзшыя шыферныя дахі хат, ніткі правадоў над вуліцай, цагляны двухпавярховы клуб, у якім цераз дзень гарэза і жартаўнік Мікола Страцкевіч пракручваў фільмы, новыя будынкі школы і фельчарска-акушэрскага пункта, ранішні аглушальны гул трактараў на полі і дарогах—каб не многія непрыкметныя на першы погляд дробязі побыту і жыцця людзей,—можна было б падумаць, што гэта вёска даўніх часоў, а цяпер проста неяк ускрыяла са старасвецчыны. Асабліва прыкметна была адсталасць вёскі ў дні рэлігійных свят. Тады многія жыхары Сідаравіч ішлі да царквы, маліліся шчыра і падоўгу.

Невядома, колькі б цягнуліся гэтыя маленні, каб не выпадак, калі загінуў адзін жыхар Сідаравіч. Выпадак гэты трах не перавярнуў жыццё вёскі.

У Змітрака Панцырэвіча нарадзілася дачка. Прыкладна праз месяц па радзінах бабулькі са ўсяго сяла прыкляпалі ў хату Панцырэвічаў на раду. Як быць? Дзіця ж не хрышчана.

— Вядома справа, альбо ў нас у балыніцы пахрысцяць... Чакай ад іх добра...—сказала старая Суклюта Гнаток.

— Чаго яны рабілі калі толкам,—махнула рукою і яе прыцелька Арына Варывончык. Яна забыла, што сама не вылазіць з раённай і местачковай бальніц, неаднойчы шчыранька дзякавала «дахтаркам» за памогу.

Бабкі парашылі, што дзіця тэрмінова патрэбна хрысціць. Змітрок спрабаваў заікнуцца пра халоднае надвор'е, але яго адразу асадзілі жонка і цешча:

— То мо лета будзем чакаць...

Змітрок Панцырэвіч разумеў непатрэбнасць задумы жанчын, але, бязвольны ў сям'і, ні на чым сваім не мог настаць.

— Не трэба везці,—яшчэ раз сказаў Змітрок, плячысты, зарослы шчэцю, з яснымі, добрымі вачыма ціхага чалавека.— Не трэба хрысціць, чуеце,—паўтарыў ён.

— Ці ў розуме ты, чалавеча!—успляснула рукамі бяззубая Суклюта.

— Не звяртай, дзеўка, на яго ўвагі,—вымавіла цешча Змітрака.

І гаспадар замаўчаў.

Кумою сход абраў Мар'ю Варламень, рушную, вясёлую маладзічку, аўтарытэтную ў жаночай талакі, а кумам—Пятра Марчука,—у сяле ён славіўся сваёй набожнасцю і адмысловым веданнем царкоўных рытуалаў. Быў Марчук у Сідаравічах чалавекам прышлым, прыстаў неўзабаве па вайне да адной спакойнай працавітай цёткі, ды так і прыжыўся, пачотны ў набожных бабуль, нязменны кум на ўсё сяло. Сам Марчук, брывасты, плоскатвары, не любіў гаварыць пра сваё жыццё. Часцей, калі заходзіла гаворка пра мінулае, трымаўся асобна, і ў вёсцы, дзе ўсе ведаюць адзін аднаго, пра Марчука ніхто нічога акрэсленага не мог сказаць. Жыве чалавек, працуе, ну і няхай жыве. Умее весяліцца, каля яго весела, ну і лады. Пятра і на гэты раз, завядзёнкаю, выбралі кумам.

Сабраліся ехаць у царкву апоўдні. Трохгадовы жарабок Бягун бесклапотна біў капытамі па снезе, радуючыся, што вырваўся на волю са стайні.

— Ну, кум з кумою,—падаў голас Змітрок па канцы збораў. У шэрым люстрынавым пінжаку, паголены, сур'ёзны, ён выдаваў зусім молада.—Каб дарогаю не асклелі, прыміце чарку.

Пятрок узяў шклянку, выпіў. Не адмовіўся і ад наступнай. Вялікарогая, румяная Мар'я другую чарку, як ні запрашалі, не ўзяла і ў рот. Паводзіла сваімі вялікімі прыгожымі вачыма наўкола, весела сыпала жартамі:

— Гарэлка ў дарозе, што пень на парозе—ні ў хаце прыбытку, ні на вуліцы ўбытку. Пачакайце, прыедзем—дадзім рады не адной чарцы. А то... Дзе чара, там і свара,—стрэльнула хуткімі вачмі на ахмялелага Марчука.

— То досыць тары-бары разводзіць,—па-гаспадарску перапыніў на нейкім слове жанчыну Пятрок.—Дарога не блізкая.

Ён закурыў, зацягнуўся першымі едкімі каўткамі дыму, пакашляў; абаткнуў лепей поспілку на снях; ахаліўшы свой дабротны паўкажушок—каб не было складак,—уважліўся ў задок саней.

Паабяцаўшы берагчы сваю хрышчэнцу, кум і кума выгодна ўсёліся ў шырокія развалкі, перахрысціліся. Пятрок гікнуў, і Бягун панёс. Белыя імклівыя грабяні снегу выраслі за біламі развалак.

— З богам!—праслязіліся расчуленыя жонкі.

Пятрок з лёгкаю лянотаю адпачыўшага, у добрым настроі чалавека прыжмурыўся на вішні і кусты наўзбоч плоту, згодна заківаў галавою. Ён часта быў у вёсцы кумам, сватам; усе гэтыя слёзкі, уздыхі, пажаданні яму былі знаёмыя-перазнаёмыя.

Зіма, не тоячыся, стукала ў вокны хат вёскі сухім голым веццем дрэў, гнала дарогамі колкую крупу завеі. Вялікалобы, на кволых нагах маленькі бычок у нейкім натапыраным здзіўленні стаяў пасярод вуліцы, пазіраў на ляцеўшыя да яго сані.

— Гэх, гаспадар! Варона!—весела шумнуў Пятрок на мажнага, ціхага чалавека, што вызірнуў з веснічак суседняга дома і лапатліва замахаў рукамі на цяля.

Крутою дугою санкі вільнулі паўз цікаўнага дурня-б'гчка, выімчалі за сяло.

Каля царквы, старой, даўно нефарбаванай, з цяжкім медным крыжам на шпілі, было пустэльна, ціха, адно ўкленчвала на цвінтары адзінокая змардаваная бабулька, замольваючы адной ёй вядомыя грахі.

— Храм зачынены...—па-дзявачаму высокія грудзі Мар'і калыхнуліся і зноў замерлі.

— Заткніса!—параіў Пятрок коратка і энергічна: выпіты на дарогу самагон зрабіў яго смелым. Жанчына,

удзячная ў душы за тое, што ёй не трэба прымаць якоесьці рашэнне, пакорна замаўчала.

Пятрок злез з саней, пакіраваў да невялікай прыбудовы поруч царквы—ён ведаў, там жыве поп. Ведаў ён і другое. Калі поп, высокі і моцны мужчына з раскошнаю барадою, пачаў быў спасылацца на працу цяжкую, людскую марнасць. Пятрок з пакорнай гатоўнасцю пацалаваў яго руку і шчодро паабяцаў ахвяраваць на храм божы.

У царкве было холадна-холадна. Строгія твары іконных святых задумлена пазіралі на людзей. Дзіцячэ пасінела, пакуль поп з кумам прылучалі яго да праваслаўнай веры. Мар'я са страхам і мацярынскім жалем прыслухвалася да піску дзіцяці.

— Як назвалі дзіця?—спытаў поп.

— Волькаю,—прашаптала Мар'я.

— Воляю,—паправіў неразумную бабу працверазелы на холадзе Пятрок.

— Вольга. Добрае імя. Ці згоднія вы, рабы божыя, Пётр і Мар'я, як зрэнку вока, берагчы і ахоўваць дзіця Вольгу?

Кум з кумою згодна кіўнулі:

— Ага. Ага!—іх галасы супалі.

— Так будзе?

— Так будзе.

Поп размашыста перахрысціў Пятра і Мар'ю, а разам—і хрэсціцу. Ён спяшаўся.

Калі выходзілі з царквы, Пятрок зірнуў на сіне-шэрыя квадраты неба ў вокнах, нерухомыя і нямыя, што лес неўздальч.

І потым зноў была дарога—ужо назад дадому. Мар'я сядзела, моцна прыціснуўшы да грудзей пакунак з дзіцем. Снег з-пад капытоў жарабка часам сыпаў ёй у твар, яна жмурылася, з радасцю ўдыхала сухі, гаркаваты вецер.

Да Сідаравіч было кіламетраў дваццаць, з іх добрая палова хмызнякам і лесам, а навокал ужо нясмела гаспадарыла змярканне. Неба, матава-барвовое яшчэ на захадзе, стала шэрым і цяжкім. Галкі і вароны з карканнем пацягнуліся бліжэй да жылля, каб знайсці прыстанак дзе пад страхом ці ў хляве або на раскіданых вакол вёсак стагах сена. Цені ад дрэў сталі расплывістыя, цёмныя. Кароткі зімні дзень згасаў. Пятрок раз-пораз цягаў лямачыны, у паветры насіўся яго зычны голас: «но-о! но!»

Жарабок бег шырокай, спорнай рыссю, часам збіваўся на жвавы кар'ер, але лямачыны, падуладныя моцным рукам седака, зразу асаджвалі яго. Слалася па зямлі мяцеліца, вецер запаўзаў у рукавы, пад каўнер, дабіраўся да самага сэрца. Задымілі вярхушкі гурбаў, дарога стала няроўная і дрогкая. Мар'я дбайней захінула коўдзерку на дзіцяці, накрыла зверху крысом кажуха. На момант прынікла вухам—хрэсціца мірна пасапвала ва ўтульнай цёплай норцы.

Хвалі шчыльнага хуткага сіверу плавалі сярод балоцістага рэдкага ляску, валка, амаль адчувальна на дотык расступаліся перад самымі санямі ў хмурай нездаровай нізіне. Нечакана жарабок пачаў стрыгчы вушамі і паскорыў хаду.

Яны праехалі палову дарогі, прыпыняліся, пераходзілі на спакойны тэмп толькі раз, час і ўтаймавацца Бегуну, і раптам такі спрыт. «Мусіць, пачула сяло. Жывёліна, а які-ніякі розум мае»,—падумала Мар'я, стараючыся суняць невыразную трывогу.

— Барджэй бы ўжо, Пятрусю,—вымавіла яна, азіраючыся.—Прыпаздалі мы сённячы. Трэба было раней выехаць...

— Дзе-едзем, кума, не хвалюйся,—знешне спакойна сказаў Пятрок.

Мар'я бачыла жарабка, што стрымгалоў, усё хутчэй і хутчэй нёсся ў пранізлівай туманнай сырассі, чула рэзкі пошвіст ветру. Белае покрыва хавала ўсё навокал, і ў гэтым покрыве, халодным і нядобрым, мроілася Мар'і нешта трывожнае.

— Ды прытрымай ты яго, заразу,—не вытрымала, крыкнула Пятру.—Што з ім зрабілася?.. Нездарма ж ён нясецца.

Пятрок і сам зразумеў, што нешта было не так. З Бегуна валіла пара, з рота камякамі падала пена, а ходу ён усё наддаваў.

Цьмяны серп месяца вызірнуў на гарызонце. Белае полымі відных ля яго зорак ціха сыходзіла на зямлю.

— Вох, божухна!—нема выкрыкнула раптам Мар'я; пасінелыя пальцы яе цясней прытулілі дзіця.

Пятрок азірнуўся. Воўк!.. Страх, ліпкі і агідны, ахаліў душу Пятра, спіна і твар пакрыліся гарачкавым потам.

Холад і шызае непрыемная бель прасціраліся ў прастору. Шэрае, ускудлачанае неба нізка-нізка лягло на зямлю, снег і пароша насіліся ў паветры. Па змрочным полі хмызнякоў і дрэў каціліся вірлівыя снежныя статкі. Бліскаючы зеленаватымі вачыма, звер бег размашыста і спорна.

Лёгкае завяе вячэрняга змяркання ператварылася ў сапраўдную мяцеліцу. Вечер з лютасцю шпурляў снегам у твар седакам, сляпіў вочы, збіваў дыханне. Падскоквалі на калдобінах за ашалелым Бегуном лёгкія развалкі, хіліліся на каляінах, ухабінах... Воўк бег усё хутчэй, набліжаўся болей, болей, болей...

Пятрок выпусціў павады. Вочы яго палезлі на лоб, рот перакасіўся. Галодны, раз'ятраны воўк жартуе не любіць. Мужчына, сельскі жыхар, ведаў гэта. Ведаў Марчук і тое, што ваўк такой парой па адзіноце не ходзяць. Блізка, мусіць, астатнія.

Воўк забег наперад, збоку скокнуў на Бегуна. Жарабок шарахнуўся ўбок, ледзь не перавярнуў санкі. Мар'я адной рукой мацней прыціснула да сябе дзіця, другою ўпілася ў перакладзіну. Пятрок, імкнучыся злавіць павады, ціха заенчыў: яму было страшна; ён хацеў жыць.

Доўгае пруткае цела драпежніка мільгала то справа, то злева. Вось ён рвануўся да саней. Жанчына крыкнула: «Ах!» — з саней нешта ўпала, пакацілася. Драпежнік на момант прыпыніўся, панюхаў, зноў панёсся ў пагоню. Увесь у мыле, жарабок быў на зыходзе сіл, бакі яго хадзілі ходарам, ён задыхаўся.

Смерць! Загінуць так недарэчна? Пятрок Марчук лічыў, што ён створаны для іншага. Ён бачыў, як воўк прыпыніўся ля клунка, і яму прыйшла ў галаву нечаканая думка...

— Кідай дзіця! — крыкнуў Пятрок.

Жанчына ўздрыгнула ад крыку, спалохана зірнула на Пятра. Блюзіць са страху. Звар'яцеў!

— Кідай дзіця! — у голасе мужчыны звінелі халодныя рэзкія ноты, злосьць і рашучасць былі на твары.

Жанчына зразумела, што гэта не блузненне. Аднекуль з сяродку па грудзях пракаціўся і пачаў нарастаць гаротны, пакутлівы і адчайны спалох.

— Ты што? — спытала яна.

Грубый і слабы голас яе ў гэтым перарывістым калыханні і шуме ледзь чуўся.

— Кідай, чуеш! Ваўкі адстануць, а так — канец! Вунь іх цэлая гайня!

За саннямі, збоку ўспыхвалі і адразу ж тухлі маленькія зеленаватыя агеньчыкі.

— Што ты, Пятрок, апамятайся! Што ты плявузгаеш? Дзіця ж, жывое... Жывая душа...

Паціхеньку адсоўваючыся ў задок саней, Мар'я пазірала яму ў вочы просьбітна і жаласна. Яна кожны момант была гатова закрычаць тым дзікім, неразумна-істэрычным крыкам, якім выгалошваецца слабавольныя жанчыны ў хвіліну крайняга ўзрушэння.

Круглыя, вар'яцкія вочы Марчука з набраклымі вейкамі наблізіліся да самага твару жанчыны. «Не, ён ужо не ведае, што такое жаласць, абавязак перад людзьмі і богам», — падумала жанчына.

— Кідай!..

— Што ты, што ты? — паўтарала яна разгублена. — Успомні, хто ты яму... Што ты абяцаўся...

— Пляваць я на ўсё хацеў! Я жыць хачу, жыць! Кідай! Мар'я закрывала нема, дзіка. Воўк! Перад ёю быў воўк, а не чалавек. Вышчараныя зубы, налітыя крывёю вочы...

— Не! — сцяўшыся сказала яна. — Не! Гадзюка ты! — яна падумала, што даканала яго. — Слімак!

Не слухаючы, Пятрок рваў з рук дзіця.

— Не дам, не дам! — закрывала яна і абэруч трымала Волю.

Пятрок брудна вылаяўся, успамінуў і анёлаў і апосталаў. Сані моцна пахіснуліся. Воўк, нібыта чакаў гэтага, апынуўся зусім побач. Мар'я са страху зажмурылася.

— Кінь, альбо абедзвюх сапхну! — узвыў Пятрок.

— Паспрабуй! — з нянавісцю крыкнула Мар'я.

— Ах, гэтак! — зароў Марчук. — Ах, гэтак! — паўтарыў ён. — Вось жа табе!

Ён штосілі дзяжнуў нагою па біле саней, раз-другі з размаху ўдарыў жанчыну ў бок. Яна з дзіцем на руках скацілася ўніз, у канаву.

Ваўкі беглі за канём, наперадзе, хапалі замучанага Бегуна за горла. У шале пагоні гайня не заўважыла ўпаўшых.

Недалёка ўжо ад ваколіцы Сідаравіч гайня загнала каня і разарвала яго і чалавека ў саннях...

СТАНАВЛЕННЕ

Прадзільны цэх адлівае безліччу колераў. Ружовы, блакітны, белы, чырвоны, зялёны, аранжавы, жоўты... Кожны станок струменіць сваім адценнем нітак. Здаецца, сама вясёлка завітала з блакітнага неба да нас у цэх. Наша вясёлка, рабочая, палеская. Хутка два гады, як стала працаваць першая чарга нашага Пінскага камбіната верхняга трыкатажу. Прасторныя светлыя цэхі. Прыгожыя сучасныя машыны. Люмінесцэнтнае святло, кандыцыянаванае паветра, утульнасць... Ён малады, наш камбінат. І людзі, што прыйшлі ў яго цэхі, таксама маладыя. Сярэдні ўзрост рабочага — дваццаць год.

Пакуль што працуе толькі першая чарга. Але вось-вось будзе здадзена ў эксплуатацыю другая.

І калі камбінат трывала стане на ногі, ён будзе самы буйны не толькі ў Савецкім Саюзе, але і ў Еўропе, і пачне выпускаць больш як 12,5 мільёна вырабаў за год.

Ён незвычайны, наш камбінат. Падобнага пакуль што няма на ўсёй Беларусі. Ад нітак да гатовай прадукцыі — такі шлях будучы праходзіць трыкатажныя вырабы. А іх шмат. Рэчы з чыстай шэрсці, паўшарсцяныя, з аб'ёмнай пражы. Палатно падвойнае, эластычнае піке, інтэрлок, ласцік, двух- і трохкаляровы жакард, накладны жакард, двухвываратная гладзь, жакард на базе двухвываратнай гладзі, усякія камбінаваныя перапляценні.

Стараюцца нашы мадэльеры, тэхнолагі, мастакі, кан-

структары. Яны распрацавалі 200 мадэляў верхніх трыкатажных вырабаў. Ужо ўкаранены ў вытворчасць 43 мадэлі, 10 з іх прызнаны на ўзроўні лепшых айчынных і замежных узораў.

Што характэрна для вырабаў нашага прадпрыемства? Па-першае, беларускі каларыт, яго хараство і непаўторнасць. Па-другое, высакаякасць. Світэры, джэмперы, жакеты, сукенкі, дзіцячае адзенне радуецца вока мяккімі фарбамі, з густам падбранымі колерамі, арыгінальнасцю кампазіцыі і стройнасцю выканання. Да гэтага прыклалі многа сіл і старання канструктар-інжынер Галіна Фёдаруна Фрыкіна, старшы канструктар Надзея Пятроўна Корсун, старшы інжынер Валянціна Іванаўна Раманава і начальнік мастацкай майстэрні Людміла Аляксандраўна Шарамецьева, семнаццаць новых мадэляў прыняты да ўкаранення на будучы год. Выкарыстаны новыя віды перапляценняў: ажурныя, прэсавыя, з накладнога прэсавага жакарду. Думаецца, што многім спадабаюцца новыя жакеты, камплекты з сукенкі і жакета, сукенкі і паліто.

Радасным быў для нас юбілейны ленінскі год. Звыш двух мільёнаў вырабаў далі мы сёлета, 120 тысяч — з сэканомленай сыравіны. Прадпрыемства ўзнагароджана Ганаровай граматай Міністэрства лёгкай прамысловасці БССР і БРК прафсаюза работнікаў лёгкай і тэкстыльнай прамысловасці.

РУКІ ЗАПАТЫЯ

На работу ў той дзень Марыя Шубіч прыйшла як звычайна, мінут за дваццаць да пачатку змены. Правярыла швейную машыну і хацела ўжо садзіцца за работу, як яе акружылі сяброўкі.

— Віншруем, віншруем, Марыйка! Глядзі!

І дзяўчаты паказалі на дошку аб'яў.

Там вісела «маланка». Прачытала яе Марыя Шубіч і адчула нейкае трапяткое хваляванне — ёй, аказваецца, прысвоілі званне «Майстар залатыя рукі». А тут якраз і брыгадзір Марыя Пятроўна Янкова падышла, руку паціснула.

Узнагарода акрыліла людзей. Вестка пра скліканне XXIV з'езда КПСС надала новыя сілы, унесла жыва-творны струмень у сацыялі-стычнае спаборніцтва. Ка-лектыў у цэлым, цэхі і ўча-сткі, кожны работнік прыня-лі новыя, павышаныя абавя-зацельствы. У аснове іх ба-рацьба за больш эфектыўнае выкарыстанне асноўных вы-творчых фондаў, павышэнне прадукцыйнасці працы і яка-сці прадукцыі, эканомія і ра-цыянальнае выкарыстанне сыравіны і матэрыялаў.

Людзі ў нас маладыя, але з работай спраўляюцца вы-датна. Калектыў вязальнага цэха толькі за першы квар-тал выпусціў адзін мільён 732 тысячы вырабаў. Гэта на 76 тысяч больш, чым пра-дугледжана планам.

Прыклад у працы показва-юць вязальшчыцы з камса-мольска-маладзёжнай брыга-ды Вольгі Века. Гэтыя дзяў-чаты прыйшлі да нас з розных месц, навучаліся спе-цыяльнасці на іншых прад-прыемствах краіны, але яны хутка пасябравалі, сталі жыць адным суладным ка-лектывам. Ніна Гнуда, Валя Астапчук, Марыя Шаўчук, Ніна Туча ўзнагароджаны юбілейнымі ленінскімі меда-лямі. А ўсяго на камбінаце 137 работнікаў адзначаны гэтай высокай узнагародай.

Шырока разгарнулася спа-борніцтва за званне калекты-ваў і ўдарнікаў камуністыч-най працы. Брыгады швей-нага цэха, якімі кіруюць Т. Н. Базан, В. Д. Давыдоў-ская і Е. П. Гнаценка, пер-шыя на камбінаце ўдастоены высокага звання камуністыч-ных. Ім таксама прысвоена званне брыгад выдатнай якасці, высокай прадукцый-насці працы і культуры вы-творчасці. Брыгада Т. Н. Ба-зан 12 разоў выходзіла пе-раможцай у сацыялістычным спаборніцтве. Яна занесена ў Кнігу гонару прадпрыемства, а сама брыгадзір узнагара-джана Ганаровай граматай Міністэрства лёгкай прамыс-

ловасці БССР і БРК праф-саюза работнікаў тэкстыль-най і лёгкай прамысловасці, ленінскім юбілейным меда-лем.

Актыўна спаборнічаюць людзі за званне «Лепшы па прафесіі». Вязальшчыцы Л. І. Роля, Т. С. Сярэдзіч, Р. Н. Чарняўская шосты ме-сяц не аддаюць нікому гэта-га звання.

Камбінат славіцца сваімі выдатнымі людзьмі. Іх рост, станаўленне—гэта станаў-

XXIV з'езд КПСС брэсцкія трыкатажнікі вырашылі адзначыць выпускам звышпланавай прадукцыі. Яе будзе выраблена на 1 мільён 700 тысяч руб-лёў.

Калектыў фабрыкі ўжо завяршыў выкананне пя-цігодкі і цяпер дае тры-катаж у лік 1971 года.

Выдатна працуе ў вязаль-ным цэху фабрыкі ўдар-нік камуністычнай працы Ганна Барысэўна Казане-віч. Яна хутка асвоіла ўстаноўленае ў цэху но-вае абсталяванне і сістэ-матычна перавыконвае нормы выпрацоўкі. Ёй прысвоена званне «Май-стар залатыя рукі».

Фота В. Германа. (БЕЛТА).

ленне нашага прадпрыемст-ва. Надзея Бязручка пасля дзесяцігодкі прыйшла буда-ваць цэхі прадпрыемства. Затым яе паслалі на вучобу ў Мінск. Цяпер Надзея—адна з першых работніц кам-біната, штодня перавыконвае зменныя заданні, вядзе вя-лікую грамадскую работу. Таццяна Стральчук, Ганна Долмат, Вера Сянюта такса-ма пасля дзесяцігодкі былі накіраваны на вучобу на роз-ныя прадпрыемствы рэспуб-лікі. Яны добра асвоілі пра-

фесію швачкі, працуюць ця-пер па высокім разрадзе і пе-радаюць свой вопыт навіч-кам.

Гэта яны, працавітыя лю-дзі, выпускаюць штодзень больш як 30 тысяч розных трыкатажных вырабаў. Гэта іх рукамі і клопатамі пача-лося станаўленне нашага вя-лікага працоўнага калектыву.

Н. ШЫРАКОВА,
дырэктар Пінскага камбіна-
та верхняга трыкатажу.

— Так і трымай, Марыя!

— Дзякую вам за навуку, Марыя Пятроўна,—толькі і прамовіла дзяўчына.

У той дзень і брыгадзір, і швачка—абедзве былі адноль-кава ўзрушаныя і шчаслівыя: іх старанні і рабочае ўменне заўважылі, ацанілі. А як усё пачыналася?

На Гомельскую панчошна-трыкатажную фабрыку Ма-рыя Шубіч прыйшла два гады назад пасля дзесяцігодкі. Спачатку разгубілася, калі трапіла ў вялізны цэх, дзе ра-дамі стаялі швейныя машыны. Брыгадзір Марыя Пятроў-на Янкова дала ёй першае заданне—сшываць гарлавіны маек. Старалася дзяўчына, а плечы маек выходзілі ня-роўныя, бартоўкі крывыя. Што і казаць, цяжка было ў першыя месяцы вучнёўства, але брыгадзір заўсёды была побач, дапамагала, раіла, показвала. А праз некаторы час паставіла Марыю на другі працэс, затым—на трэці. Дзяў-

чына набывала вопыт і неабходныя навыкі, навучылася працаваць не горш за іншых, на канвееры асвоіла ўсе ма-шыны. І вось зараз—майстар «залатыя рукі». Дык чаму б не радавацца і ёй і брыгадзіру, калі працавітыя рукі дзяўчыны даюць толькі дабраякасную прадукцыю, калі план выконваецца на 105—110 працэнтаў!

Разам з працоўнымі поспехамі прыйшлі да Марыі Шу-біч і павага людзей, і аўтарытэт. Марыя—грамадскі кан-тралёр, страхавы дэлегат. Моладзь выбрала яе групкам-соргам. Цікавым жыццём жывуць камсамольцы групы. Яны і ў спартыўных спаборніцтвах удзельнічаюць, і ў мастацкай самадзейнасці, добра спраўляюцца з вытворчы-мі заданнямі. Яны раўняюцца на свайго важака Марыю Шубіч.

Ул. ПЕРНІКАУ

Мама, пачытай!

ДЗЯДЗЬКАВА ШАПКА

А. ПАСКРОБЫШАЎ

Разбудзілі Лёньку дробныя крокі па ганку. «Хто ж там ходзіць?» — са спалохам падумаў хлопчык. Мама даўно ўжо на ферме, і тата не так ступае. Крокі за дзвярыма паўтарыліся. «Разбудзіць яшчэ дзядзьку», — думае Лёнька і на-сцярожваецца. Зноў чуе роўнае дыхан-не. Значыць, спіць, супакоіўся Лёнька. Няхай спіць, стаміўся з дарогі. І тут ён успомніў пра зялёную дзядзькаву шап-ку з чырвонай зорчак. Дзядзька ўчо-ра прыехаў з граніцы пагасціць.

— Спі, сыноч, позна ўжо, — сказаў та-та ўчора Лёньку, калі ён, сонны, пацяг-нуўся рукой да зорчкі. Ужо засынаю-чы, ён рашыў, што абавязкова прачне-ца ўначы і прымерыць дзядзькаву шапку.

— Бе-бе-е, — данеслася раптам з сен-цаў.

— Ды гэта ж казёл Яшка, — абурыўся хлопчык. — Во разбойнікі! Ну і пакажу я табе, — пагражаў ён Яшку, шукаючы, што надзець на галаву. Нечакана ўбачыў на сцяне зялёную шапку. Ад здзіўлення ён нават рот раскрыў: дык вось у якіх шапках ходзяць пагранічнікі! Не памя-таючы сябе ад хвалявання, ён узлез на табурэтку і зняў шапку з цвіка.

— Што, калі пакажуся ў ёй гэтаму барадату Яшку? — папраўляючы казы-рок, падумаў Лёнька. Злазячы з табу-рэткі, ён уявіў, як уцякае Яшка, задраў-шы хвост.

Казёл не чакаў такой сустрэчы. Не па-дымаючы галавы, ён абгрызаў пасярод сенцаў качан капусты.

— Дык вось ты чаго прыйшоў сюды, барадаты разбойнік! — закрычаў хлоп-чык. Яшка ад страху нават перастаў жаваць і кінуўся да адчыненых насцеж-весніц.

— Пайшоў вон, барадаты разбойнік, яшчэ дзядзьку разбудзіш! — крыкнуў Лёнька і нагнуўся, каб ухапіць з зямлі калючую шышку. Зараз самы добры вы-падак, каб пусціць калючкамі ў Яшку. І тут з галавы зляцела шапка. Ён кінуў-

ся за шапкой, але перад ім выраслі кру-тыя рогі Яшкі. Ад страху ён заплушчыў вочы. Яшчэ секунда — і рагаты казёл ба-люча ўдарыць Лёньку. Ён хоча крычаць, клікаць на дапамогу дзядзьку — і ад страху не можа.

— Спалохаўся? — пачуў ён над сабой знаёмы голас.

Моцныя рукі падхапілі Лёньку і падкі-нулі ўверх.

— Глядзі, як уцякае гэты барадач, — смеецца дзядзька.

Лёнька бачыць, як далёка ўцякае Яш-ка, несучы шышку на баку.

— Ты смелы, відаць, — гаворыць дзядзька, надзяваючы на Лёньку падня-тую з зямлі шапку. — Нават Яшку і таго не спалохаўся.

Лёньку хацелася сказаць, што ён ця-пер не баіцца Яшку, што ён хоча стаць такім, як яго дзядзька, хоча насіць зялё-ную шапку з чырвонай зорчак.

— Вось вырасцеш і станеш пагранічні-кам, — ужо сур'ёзна сказаў дзядзька. — Тады і шапку такую будзеш насіць — зялёную з чырвонай зорчак.

Цікавая шырокаяэкранная ма-стацкая кінастужка «Поезд у заўтрашні дзень» пастаўлена рэжысёрам Віленам Азаравым на кінастудыі «Масфільм» па-водле сцэнарыя Аляксандра Баршчагоўскага і Уладзіміра Сутырына.

Карціна расказвае пра па-дзеі, якія адбываюцца ў Петра-градзе ў перыяд з 22 лютага па 12 сакавіка 1918 года. Гэта быў цяжкі час для маладой Рэспублікі Саветаў, калі гер-манскія заваявальнікі рваліся да сталіцы рэвалюцыйнай Ра-сіі — Петраграда. Для Ул. і. Ле-ніна арганізацыя абароны го-рада была толькі вярхоўнем у кі-пучай дзейнасці па абароне ма-ладой сацыялістычнай дзяржа-вы ад унутраных і знешніх во-рагаў. Разумеючы, што Петра-град прыцягвае немцаў як ста-ліца, як рэзідэнцыя ўрада, і спадзеючыся, што з Масквы лягчэй будзе кіраваць краінай, Уладзімір Ільіч прапануе пера-несці сюды сталіцу з Петрагра-да. Тэлеграма за подпісам Ільі-ча абвешчае свету пра новы адрас Савецкага ўрада: «Маск-ва, Крэмль...»

— У сваім фільме, — гаво-рыць В. Азарав, — мы хацелі раскрыць шматгранны вобраз правадыра, яго мудрасць, арга-нізатарскі геній, уменне ары-ентавацца ў складанай палі-тычнай абстаноўцы тых дзён. Галоўнае ў карціне — не сюжэт-ныя перыпетыі, а характар

Кадр з кінафільма «Лейтэнант Базіль».

Уладзіміра Ільіча, які раскры-ваецца ў яго ўзаемаадносінах з навакольнымі, у спрэчках, у сцэне ў вагоне, калі ён дыктуе артыкул Н. К. Крупскай, у су-тыкненні розных пунктаў гле-джання, у роздумах аб лёсе рэвалюцыі і краіны. Ленін у фільме — чалавек валявы, скла-даны, цікавы, моцны.

У ролі Уладзіміра Ільіча здымаўся акцёр Куйбышаўска-га драматычнага тэатра, народ-ны артыст РСФСР Мікалай За-сухін.

У іншых ролях заняты Ула-дзімір Татосаў, Георгій Кулі-каў, Эма Папова, Грыгорый Гай, Уладзімір Кашпур, Валян-ціна Беразуккая, Людміла Мак-сакава, Армен Джыгарханян.

З цікавасцю і хваляваннем глядзіцца новая двухсерыйная мастацкая кінакарціна «Лейтэ-нант Базіль», пастаўленая рэ-жысёрам Ю. Лысенкам на Кіеў-

скай кінастудыі імя А. П. Даўжанкі. Сцэнарыі напісаны ім у садружнасці з Ж. Журыбідой. У аснову пакладзены падвигі Героя Савецкага Саюза і нацыянальнага героя Францыі Васіля Поряка.

«Чалавек беззапаветнай храбрасці Базіль быў адным з самых выдатных і мужных салдат французскага Супраціўлення»,—так характарызаваў Васіля Поряка грамадскі дзеяч Францыі і вэтэран Супраціўлення Фернан Орс. «Спатрэбілася б шмат старонак, каб расказаць пра ўсё, што здзейсніў гэты савецкі афіцэр»,—пісаў Андрэ П'ерар, які быў у гады вайны палітычным уплываваным Французскай кампартыі ў дэпартаменце Падэ-Кале, на тэрыторыі якога здзейнічаў неўміручы партызанскі камандзір.

Можна было б прывесці шмат іншых усхваляваных выказванняў аб мужным чалавеку, які пакінуў глыбокі след у сэрцах людзей Францыі.

Аднак мы не стараліся, — гаворыць Ю. Лысенка, — рабіць біяграфічны фільм. Галоўнае — хацелася перадаць на экране дух гераізму, уласцівы многім грамадзянам, якія ў неймаверна складаных і цяжкіх умовах, далёка ад Радзімы знаходзілі магчымасць са зброяй у руках змагацца супраць фашыстаў, набліжаць дзень Вялікай Перамогі.

Ролю лейтэнанта Базіля выконвае акцёр Варашылаўградскага драматычнага тэатра Міхаіл Галубовіч. Гэта яго першая вялікая работа ў кіно.

Будзе дэманстравацца новая шырокаяэкранная мастацкая кінастужка «Шчаслівы чалавек», пастаўленая рэжысёрам Ігарам Дабралюбавым на кінастудыі «Беларусьфільм» па сцэнарыю Фёдора Конева.

Гэта фільм пра моладзь. Ні асабістыя няўдачы, ні нават гора не ўсялілі ў душы герояў карціны несправядлівую крыўду, ныццё, абіякавасць. Яны сталі выйсці за свае беды, асталіся вернымі ў дружбе, у рабоце, у жыцці.

Фільм прасякнуты светлым аптымізмам, верай у самыя лепшыя якасці нашага маладога сучасніка.

Галоўныя ролі выконваюць Вячаслаў Захараў, Віталій Каняеў, Эльвіра Осіпава, Павел Кармунін, Валянціна Уладзімірава, Барыс Гіцін.

Р. КАПЛЯ

Кадр з кінафільма «Шчаслівы чалавек».

ПРАВЯРНУЛІ

Іван АНОШКІН

Гумарэска

Малюнак Ю. Пучынскага

Стрэлкі гадзінніка падыраваліся да шасці. Па канторскіх сталах — хоць шаром пакаці. Толькі ў куце за шафай шамацела папера, стомлена тарахцела старэнькая «Олімпія». У кулуарах, як дымануры прызвалі калідор, хтосьці ў сто першы раз пераказваў свежаныя анекдоты.

— Мамачкі, ледзьве не забыла! — праляскаталі па свіркатліваму паркету абцасі-кі-шпількі. — А сход?!

— Які, Асачка, сход? — загалыхаліся ў шызах воблаках цені. — Які сход?..

— Прафсаюзны сход!

Прафсаюзны? Урэшце, успомнілі, што гэтая самая Асачка не толькі ўчотчыца, але і старшыня мясцова.

Пра мясцом звычайна ўспаміналі ў пачатку лета, калі кожнаму снілася Чорнае мора. Ды яшчэ перад Новым годам. Ну і, само сабой, 8 сакавіка... А тут ні з таго, ні з сяго...

— Можна прэмію?

— Бач, замахнулася!.. Разабраць заяву!

— Беззваротную пазыку? Дык на мясцёме...

— Марылю ў прафсаюз...

— Гэтую новенькую?

— Угу, трэці год новенькая!

— То дзе яна?.. Чаго валакіціць?!

— Марыля! — загукалі ў калідоры. — Пісала заяву?

Якую заяву? Марыля ўжо забыла, калі і што пісала. Ага, пасля таго, як нейкі важны інспектар выгаварыў Асі Мітрафанаўне: чаму не ўсе ў канторы ахоплены членствам? Дык Ася Мітрафанаўна — да Марылі...

Жанчыны не парушалі завядзёнка, аселі ў тылу, бліжэй да дзвярэй. Мужчыны шумна совалі крэсламі, займалі першую лінію.

— На парадку дня адно пытанне: прыём у члены прафсаюза! — сціраючы прыліплую да руковай, сэрцайка, губы семачкавую шалупінку, аб'явіла Ася Мітрафанаўна. — Тася, вядзі пратакол!

— Як яго весці?

— Так і пішы: разгледзелі заяву... «Заява... Прашу прыняць мяне ў члены прафсаюза, бо я не член прафсаюза». Якія будуць меркаванні?

— Прыняць! Чаго валакіціць?!

— Пекная дзяўчына!

— Стараецца ж!

— І ветлівая!

— У каго пытанні?

Пытанні ў хоць адбаўляй. І, канешне, з прэдняга раду.

— Ці ёсць, Марылька, мужык?

— Гукнеш за кума?

— Таварышы! — Асачка, прабацце, Ася Мітрафанаўна, гнеўна бразнула лічыльнікамі. — Прашу па-сур'ёзнаму да сур'ёзнага пытання... Галасуем! Хто «за»? Хто «супраць»? Хто ўстрымаўся? Аднагалосна!

— Нашаму палку папаўненне!

— Цяпер ты, Марыля, раўнапраўны член прафсаюза, — павіншавала папаўненне Ася Мітрафанаўна. — Трэба табе вучыцца. Без атэстата адна дарога — у тэхнікі...

— І працаваць трэба цяпер з большай адказнасцю! — адарвалася ад паперы Тася. — А то заўчора...

— Падай, Марыля, заяву на пучёўку! — параілі ад дзвярэй.

— Займі чаргу на кватэру, — падказала добрая душа.

— Усё? Сход лічым закрытым! — і Ася Мітрафанаўна траснула грыўкай-пучком выгаралай на сонцы саломы, пстрыкнула зіхатлівымі запанкамі, ускінула на плячо тонкую папругу сумачкі. Словам, зноў стала Асачкай — гэтаквай вясёлай непаседай. — Бывайце...

— Бывайце здаровы!..

— Жывіце багата!..

— А мы ўжо паедзем дадому, дахаты!..

Канторшчыкі, радыя, што збавіліся клопату, што правярнулі мерапрыемства, як пакінутыя пасля абеду школьнікі, гамузам высыпалі ў калідор. Тугім патокам, з жартамі і прыгаворкамі, пакаціліся ў вестыбюль.

Абеліск на магіле дзяцей і выхавальніцы.

КВЕТКИ

ЛЯ АБЕЛІСКА

Парады бацькам

«НЕ ДАЎШЫ СЛОВА, МАЦУЙСЯ, А ДАЎШЫ, ТРЫМАЙСЯ...»

...У мяне ў кабінёце (першы раз на прыёме) хлопчык, якому яшчэ няма і трох год. Аглядаючы яго, я асвятляю ліхтарыкам з электраматорам яго зрэнікі, каб праверыць, як яны рэагуюць на святло. Дзіця зацікавілася шумам маторчыка і запальваннем лямпачкі і па-трабуе:

— Яшчэ!

Я паўтараю.

— Яшчэ!

Я зноў паўтараю.

— Яшчэ!

— Холіць, — кажу я. — Давай глядзець цябе далей.

— А я яшчэ ліхтарык хачу.

— Не капрызь, дай сябе паглядзець.

— Я табе такі ліхтарык куплю, — раптам умешваецца маці.

Дзіця змаўкае, я аглядаю яго з галавы да ног, потым яно выходзіць з бабугай за дзверы...

— Такі ліхтарык, — кажу я маці, — прадаецца ў магазіне электратавараў.

Маці здзіўлена пазірае на мяне.

— Ды што вы, доктар, жартуеце? Навошта я такому малому куплю ліхтарык з маторам? Ён жа ім карыстацца не можа.

— Я сам не ведаю, навошта яму патрэбны такі ліхтарык. Але ж вы яму абяцалі.

— Ды што вы, не разумеце — я абяцала, каб ён не капрызіў і даў сябе аглядзець.

— Але ён даў, значыць, трэба купіць.

— Вы проста насміхаецеся з мяне. Я за гэта куплю яму апельсін.

— Не выйдзе, — кажу я цвёрда. — Вядома, разумней і дзешавей узнагародзіць дзіця апельсінам, а не ліхтарыкам, але тады і трэба было абяцаць апельсін. А паколькі вы абяцалі такі ліхтарык, пакуль вы не купіце яго, я гутарыць з вамі пра дзіця не буду.

Перад пачаткам вайны ў Дамачоўскім дзіцячым доме знаходзілася 100 дзяцей-сірот. Іх не паспелі эвакуіраваць, і ўжо 22 чэрвеня 1941 года, калі фашысты ўварваліся ў Дамачова, загінулі трохгадовыя Майсей і Коля, чатырохгадовы Ваня, былі паранены шасцігадовыя Раман і Надзя.

Новыя «гаспадары» ўстанавілі жорсткі паўгалодны рэжым. Дзеці паміралі ад дыфтэрыі, дызентэрыі, тыфу. Супрацоўнікі дзіцячага дома прыкладалі ўсе сілы, каб выратаваць дзяцей, але фашысты зволілі большасць работнікаў, у тым ліку і загадчыцу дзіцячага дома А. С. Ліжанаву, яе намесніка Е. Д. Грачову. Пазней карнікі забілі Ліжанаву, расстралялі 14 дзяцей яўрэйскай нацыянальнасці.

Увечары 23 верасня 1942 года ў двор дзіцячага дома заехаў грузавік з узброенымі гітлераўцамі. Па загаду фашыста Макса, які ўзначальваў карнікаў, у машыну гвалтоўна ўпіхнулі 55 дзяцей і выхавальніцу Палагею Грахольскую. Толькі 9-гадовая Тося Шахметава непрыкметна злезла з машыны і ўцякла. Усіх астатніх дзяцей разам з выхавальніцай фашысты павезлі да развілкі Брэст — Дамачова, выкінулі з машыны, распанулі і расстралялі.

Цяпер на брацкай магіле ўзвышаецца абеліск. Для яго падножжа заўсёды ляжаць кветкі. Тут часта збіраюцца піянеры і школьнікі, ветэраны вайны, сівыя мацёркі і ўдовы, каб ушанаваць памяць загінуўшых.

У АСЕННІ ВЕЧАР

З кожным днём даўжэюць і даўжэюць вечары. Намнога раней, чым улетку, замаўкаюць дзіцячыя галасы на вуліцы, на двары. Цяпер ужо сям'я вечарамі поўнасьцю ў хаце, і пасля вячэры кожны знаходзіць сабе работу.

Не лёгка адвыкаць дзецям ад летніх бесклапотных гулянак. І калі каторае з васьмі дзяцей запозніцца на вячэру, вы, напэўна, дакараеце, абы яно адчыніла дзверы:

— Дзе ты бегаеш увесь час? Ці была сёння ў тваіх руках кніга? І чаму толькі вас вучаць у той школе?

У школе іх вучаць толькі добраму, але бываюць вашы дзеці там — пад наглядом настаўніка — чатыры-пяць гадзін. Калі адкінем патрэбны час на сон, то дома — пад наглядом бацькоў — яны знаходзяцца ў два разы больш. Значыць, дома і ўвага да іх павінна быць павялічаная.

Але, на жаль, не ва ўсіх сем'ях яна такою бывае. Ёсць вучні, асабліва малодшага і сярэдняга ўзростаў, якім яшчэ трэба час ад часу напамінаць пра падрыхтоўку ўрокаў. Толькі рабіць гэта патрэбна не крыкам, не туканнем, не дакорами, а ласкава.

Вы самі вучыліся ў школе і добра памятаеце, як часам

цяжка пераадольвалася абыякавасць, а то і лянота да вучэння. Не разумелі дзіцячым розумам, што яно вунь як спатрэбіцца ў жыцці. І, напэўна, тыя з вас, хто адчуваў штодзённыя клопаты бацькоў да вашага навучання, згадваеце іх удзячным словам.

Вельмі добра, калі бацькі цікавяцца, што зададзена іх дзецям на заўтра. Яшчэ лепей, калі знойдуць час паслухаць, як вучыць уголас дачка ці сын урок. Асабліва гэта адносіцца да вучняў малодшых класаў.

Трэба ведаць, што чытанне ўголас развівае ў вучняў правільнае вымаўленне. Нават калі не будзе кантролю старэйшых за чытаннем, у многіх выпадках яны адчуваюць на слых свае моўныя памылкі, няправільныя націскі. Вось чаму так важна падхвацьваць дзіця, каб чытала яно ўголас, а вы, слухаючы, маглі б сёе-тое паправіць. Можна быць і такою: урокі падрыхтаваны ўжо да вашага прыходу з работы. Тады няхай раскажуць сваімі словамі прачытанае.

Сістэматычны пераказ урокаў бацькам не толькі развівае ў вучня мову, памяць, але і выпрацоўвае смеласць, упэўненасць да заўтрашняга

Праз дзень маці раздражнена кідае мне на стол новы, але ўжо ўшчэнт разбіты ліхтарык.

— Раз стукнуў, — і ўсё, а ён пяць рублёў каштуе.

Вядома, хлопчыку не трэба быў ліхтарык, якім ён і карыстацца не мог. Мне трэба было прымусіць маці зразумець — нельга бяздумна раскідацца словамі; абяцанне, дадзенае дзіцяці, ніколі не павінна быць парушана.

Звычайна педагогі гавораць: не будзеце выконваць тое, што абяцалі дзіцяці, вам верыць не будуць.

Гэта, вядома, правільна. Але неабходнасць абавязкова выконваць дадзеныя дзіцяці абяцанні мае і значна глыбейшую падставу.

Спачатку — крыху тэорыі.

Як устанавіў яшчэ І. П. Паўлаў, існуюць дзве так званыя сігнальныя сістэмы.

Першая ёсць і ў чалавека і ў жывёл: гэта рэакцыя на канкрэтныя, пачуццёвыя раздражняльнікі — від, гук і да т. п. Калі чалавеку або сабаку паказваюць ежу, у іх выдзяляецца сліна. Калі замахваюцца палкай, і чалавек і сабака адскакваюць.

Але ў чалавека ёсць яшчэ і другая сігнальная сістэма, якой няма ў жывёл. Чалавек рэагуе не толькі на від, гук, пах рэчаў, але і на іх сімвалічнае, слоўнае абазначэнне: асноўным сродкам чалавечых зносін служыць слова, а не «прамыя» раздражняльнікі.

Другая, вышэйшая, спецыфічная чалавечая сігнальная сістэма развіваецца ў дзіцяці паступова. Чым лепш развіта

другая сігнальная сістэма, тым дзіця, як правіла, псіхічна больш паўнацэннае, лягчэй валодае сваімі эмоцыямі і, галоўнае, тым лягчэй даецца яму навучанне, бо пераважная маса неабходнай дзіцяці інфармацыі паступае пры навучанні праз другую сігнальную сістэму.

Цяпер вы можаце ясна зразумець, чаму кожнае абяцанне, дадзенае дзіцяці, абавязкова павінна быць выканана, і не ў 90 працэнтах, а ў 100 працэнтах выпадкаў.

Калі вы казалі, што купіце марожанае, вы павінны даць дзіцяці іменна марожанае (не замяняючы яго нічым іншым), гэта значыць слова «марожанае» павінна быць падтрымана рэальным адчуваннем гэтага ласунка.

Вядома, тое ж самае адносіцца і да перасцярог і пагроз. Калі вы прыгрозіце дзіцяці якім-небудзь пакараннем, яно (і іменна яно, а не іншае пакаранне) абавязкова павінна быць здзейснена. (Тут мы свядома не закранаем шкоды запалохвання наогул, таму што гэта не ўваходзіць у тэму, якую мы сёння разбіраем).

...Да мяне на прыём маці прыводзіць пяцігадовую дзяўчынку, паводле яе слоў, вельмі нервовую і непаслухмяную, якая зусім не звяртае ўвагі на словы, просьбы або пагрозы маці, нікога не слухае, робіць усё, што ёй захочацца. Маці не разумее, чаму яна не можа справіцца з дачкой.

Я пачынаю аглядаць дзяўчынку. У час агляду яна, свавольчы, высунула язык. І раптам маці закрычала: «Зараз табе доктар язык адрэжа!» Нягледзячы на

ўсё мае катэгарычныя ўстаноўкі аб неабходнасці выконваць усё абяцанні, язык я дзяўчынцы, як вы разумееце, не адрэзаў.

Некалькі пытанняў, некалькі хвілін гутаркі, і стала ясная прычына непаслухмянасці. Маці штодзённа па некалькі разоў на дзень пагражала абсалютна невыканальным: сабака загрызе, ногі паламаеш, да смерці заб'ю і да т. п. Дачка прывыкла, што за словамі няма нічога рэальнага, што гэта пусты гук. Сігнальнае значэнне слоў знікла, кіраваць паводзінамі дзяўчынкі стала немагчыма: адсюль і ўсе вынікі: нервоўнасць, непаслухмянасць.

Такім чынам, перш чым што-небудзь абяцаць дзіцяці, добра падумаць, ці можаце і ці хочаце вы выканаць абяцанне; перш чым прыстрашыць чым-небудзь, падумаць, ці будзеце вы выконваць сваю пагрозу і ці трэба гэта. «Адмерце» сем разоў, перш чым «адрэзаць». Хоць бы і словам.

Старайцеся, каб з языка не злятала лішняе абяцанне або тым больш пагроза. Але калі яны вымаўлены, то павінны быць і ажыццёўлены, і іменна ў тым выглядзе і ступені, як былі абяцаны.

«Не даўшы слова, мацуйся, а даўшы, трымайся», — гаворыць прыказка.

Няўхільна, без ніводнага выключэння, выконваючы ўсё абяцанае дзіцяці, вы разаўеце ў яго сувязь слоў з адчуваннем, умацуеце вышэйшую, чалавечую, другую сігнальную сістэму і тым самым забяспечыце спакой, паслухмянасць, поспехі ў вучэнні.

[Часопіс «Семья и школа»].

адказу ў класе. Гэта нешта падобнае на генеральную рэпетыцыю артыста перад прэм'ерай. Ахвярайце часіну якую паслухаць, і вы многім дапаможаце сваім дзеям. І адукацыя і культура крупінкамі здабываюцца.

Часам дзіця саромеецца «адказваць урок» бацькам. У такіх выпадках варта знайсці патрэбныя словы для пераканання, што бацькам не менш, чым настаўніку, прыемна, калі іх дзіця добра вучыцца. Не дакарайце, калі пераказана няўдала, каб не адбіць ахвоты расказаць у далейшым, а парайце прачытаць яшчэ раз матэрыял.

Незразумелае, асабліва ў арыфметыцы, памажыце высветліць, разабрацца, але ніколі не рашайце задачу да канца, каб ваша дзіця атрымала адказ у гатовым выглядзе. Такія бацькоўскія «паслугі» прыносяць вялікую шкоду вучню: яны запавольваюць яго актыўнае мысленне, выпрацоўваюць няўпэненасць у сваіх сілах, прывучаюць да самага страшнага — ляноты. Вучэнне — гэта яго непасрэдная работа, а даручаную работу кожны павінен выконваць сам.

Вялікую дапамогу ў набыванні слоўнага запasu дае школьніку пазакласнае чы-

танне кніг. З настаўніцкай практыкі ведаю, як лёгка знаходзяць патрэбныя словы для выказвання сваіх думак тых вучні, што чыталі мастацкую літаратуру. І наадварот.

Але трэба ведаць, што кожны ўзрост — малодшы, сярэдні, старэйшы — мае свае асаблівасці ўспрыяцця прачытанага. Меншым дзецям цяжка разабрацца самім, якая кніга адрасавана ім. Тут трэба даверыцца настаўніцы ці бібліятэкару — яны параяць, што каму чытаць.

Вельмі добра, калі ў асення і зімовыя вечары наладжваюцца сямейныя чытанні ўголас. Скажам, гадзіну якую. Дзяцей гэта дысцыплінуе: яны ахвотна і слухаюць і самі чытаюць. Можна вы прыйдзеце калі стомлены дахаты, аднак не парушайце заведзенага звычаю — паслухаць чытанне цікавай кніжкі. Калі ў вас двое-трое школьнікаў, варта вызначыць пэўныя дні кожнаму.

Памятаю, калісьці ў дзяцінстве мне даводзілася чытаць так вечарамі ў сваёй сям'і. Пачалося гэта некай выпадкова. Маці і старэйшая сястра пралі кудзелю, а я, трэцікласнік, сядзеў каля камінка, падкладаў дрэўкі і

вачыма чытаў «Капітанскую дачку».

— Чытай, сыноч, уголас, і мы з Волькай паслухаем.

— Дык я ўжо шмат прачытаў з пачатку. Вам цяжка будзе зразумець, — паспрабаваў я ўвільнуць ад чытання ўголас.

— Нешта зразумею, а што было раней — раскажаш.

Кладучыся спаць, маці дзякавала мне:

— Аж не ўбачыла, калі той вечар прайшоў. І спаць не хацелася і лішнюю ручайку напала.

І так на працягу некалькіх гадоў чытаў ім, непісьменным, Гоголя, Пушкіна, Талстога, а затым — Коласа, Купалу, Бядулю.

Смачныя абаранкі.
Фота
Е. Коктыша.

Пазней, працуючы настаўнікам і жывучы на прыватных кватэрах у гаспадароў, наладжваў такія сямейныя чытанні з іхнімі дзецьмі.

Праўда, цяпер трохі складаней гэта наладжваць: радые і тэлебачанне адцягваюць увагу і меншых і старэйшых. Аднак пры жаданні саміх бацькоў на ўсё знойдзецца час, у тым ліку і на чытанне ўголас. У хаце для гаспадыні заўсёды знойдзецца праца, каб нешта рабіць і паслухаць чытанне ці пераказанне ўрокаў паслушнымі дзецьмі.

Не толькі самі вучні, але іх бацькі і школа будуць мець ад гэтага толькі карысць.

І доўгія асеннія і зімовыя вечары паменшаюць намнога.

Алесь ПАЛЬЧЭУСКІ

ВІНЕГРЭТ З ГАРОДНІНЫ

Адварыць асобна бульбу, буракі, моркву, лепш неабабранымі. Затым гародніну астудзіць, абабраць, нарэзаць на невялікія кавалачкі і пакласці ў шырокую пасудзіну (каструлю, міску). Дадаць абабраныя і нарэзаныя на такія ж кавалачкі салёныя агуркі, дробна парэзаную цыбулю, перац, соль, цукар. Заправіць алеем з воцатам (часам запраўляюць смятанай) і пакласці ў салатнік. Вінегрэт можна ўпрыгожыць кавалачкамі крутога яйка, дробна нарэзанай зялёнай цыбуляй і зялёным гарошкам. Салёныя агуркі можна замяніць квашанай капустай. У вінегрэт дадаюць часам свежую гародніну (лісце салаты, свежыя агуркі, свежыя яблыкі), а таксама кавалачкі марынаваных або салёных грыбоў, фасолі.

Для прыгатавання 1 кг вінегрэту трэба 200 г бульбы, 200 г буракоў, 200 г морквы, 1—2 салёныя агуркі (або 150 г квашанай капусты), 2—3 ст. лыжкі алею (або $\frac{2}{3}$ шклянкі смятаны), 2 лыжкі воцату, соль, перац, цукар па смаку.

ЯЗЫК ВАРАНЫ

Падрыхтаваны язык заліць халоднай вадой, варыць да гатоўнасці пры слабым кіпенні; свежыя языкі варыць у падсоленай вадзе з морквай, птарушай, сельдэрэем, цыбуляй, перцам, лаўровым лістом. Пры варцы салёных языкоў соль у булён не кладуць.

Калі языкі гатовы, іх трэба пакласці на 2—3 мінуцы ў халодную ваду, затым зараз жа зняць з іх скурку і трымаць у закрытай пасудзіне ў халодным месцы. Гатовы астуджаны язык нарэзаюць на тонкія кавалачкі і падаюць з агуркамі, памідорамі (свежымі або салёнымі), з марынаванай капустай (чырвонай або белаканнай), кансервавным гарошкам. Асобна на стол ставяць цёрты хрэн з воцатам.

ГУСЬ СМАЖАНЫ З ЯБЛЫКАМІ

Падрыхтаваную тушку гуся начыніць антонаўскімі яблыкамі (цэлымі або разрэзанымі на 2—4 часткі і ачышчанымі ад насенных каробчак). Адтуліну ў брушку зашыць і смажыць. Гатовую тушку выняць з гусятніцы, выцягнуць ніткі, дастаць з брушка яблыкі, разрэзаць тушку на порцыі, пакласці на блюда; гарнір — яблыкі.

КУРЫЦА, СМАЖАНАЯ Ў СУХАРАХ

Звараную тушку разрэзаць на порцыі, злёгка пасаліць, абкачаць у муцэ (2 ст. лыжкі), змачыўшы ў яйку, запаніраваць у сухарнай крошцы ($\frac{1}{2}$ шклянкі), абсмажыць у масле да ўтварэння румянай падсушанай скарынкі.

На гарнір: салата зялёная або салата з гародніны і фруктаў.

ПУДЗІНГ З ЯБЛЫКАЎ

У абабраных яблыкаў выняць сарцавіну, нарэзаць на кубікі, абсмажыць злёгка на патэльні са сметанковым маслам і ўліць цукровы сіроп. Асобна збіць яйка з цукровым сіропам і смятанай, пасаліць (па смаку), дадаць малака і размяшаць, каб атрымалася цеста (без камякоў).

Падрыхтаванае цеста і яблыкі перамяшаць, пакласці на патэлю або ў нізкую кастрюлю, падмазаную маслам і пасыпаную сухарамі, разраўняць і запячы ў духоўцы або печы (на працягу паўгадзіны). Падаецца ў цёплым або халодным выглядзе.

На 600 г яблыкаў — $\frac{1}{2}$ шклянкі цукровага сіропу, 1 ст. лыжка смятаны, $\frac{1}{2}$ шклянкі малака, 1 яйка.

ЛЁГКАЕ ПІРОЖНАЕ

Пячэнне са збітых бялкоў (безэ) можна прыгатаваць двума спосабамі: халодным і гарачым.

У першым выпадку бялкі збіць на густую пену збівалкай, потым, працягваючы збіваць, дадаць неабходную колькасць дробнага цукру або цукровай пудры.

У другім выпадку бялкі змяшаць з цукрам у кастрюлі і збіць на лёгкім агні да густой салодкай пены.

На чыстую паперу, пакладзеную на бляху, пячэнне кладзецца дэсертнай лыжкай роўнымі прадаўгаватымі або круглымі кучкамі або выпускаецца з папяровага канверта рознымі фігуркамі.

У абодвух выпадках пячэнне выпякаецца ў негарачай духоўцы. У час выпечкі пячэнне павінна падняцца і добра падсохнуць. Гатовае пячэнне лёгка здымаецца з паперы.

На 4 бялкі — 1 шклянка цукру або цукровай пудры.

ХРУШЧЫ

Хрушчы здобныя. На 3 шклянкі мукі — 4 жаўткі, $1\frac{1}{2}$ ст. лыжкі цукру, 2 ст. лыжкі моцнай гарэлкі (каньяку, рому), $1\frac{1}{2}$ ст. лыжкі смятаны, $\frac{1}{2}$ шклянкі малака, $\frac{1}{4}$ чайнай лыжкі солі.

Цеста тонка раскатаць (як на лапшу), нарэзаць вузкімі палоскамі даўжынёй 10—12 см, у кожным кавалачку зрабіць пасярэдзіне разрэз і прадзець у яго пятлёй адзін канец палоскі.

Топленае масла змяшаць са свіным салам або іншым тлушчам (гусіным, алеем), закіпяціць у кастрюлі або сатэйніку, уліць лыжку моцнай гарэлкі. Апускаць па некалькі штук з такім разлікам, каб паміж імі была адлегласць, таму што ў час смажання хрушчы павялічацца ў аб'ёме; тлушч павінен пакрываць хрушчы. Калі хрушчы падрумяняцца, выняць іх шумоўкай на друшляк, пакрыты прапускной паперай. Гарачыя хрушчы трэба пасыпаць цукровай пудрай, змяшаўшы яе з ванілінам або карыцай.

Ларыса Савіцкая — рэдантар «Камсамольскага пражэктара», член бюро гарадскога камітэта камсамола, навучэнка Магілёўскай музычнай школы. Асноўная яе прафесія — цырульнік-мадэльер. З усімі сваімі абавязкамі яна спраўляецца павольна, заваявала сабе рэпутацыю аднаго з лепшых майстроў горада. Калі трапіце да яе — лічыце, што вам пашанцавала.

Фота С. Батунера.

— Як, ты ўсё
яшчэ мяне чакаеш?

— Я яшчэ павінен памя-
таць пра ўсе спатканні!

— Няхай адразу высвят-
ляюць, хто з іх будзе галавою
сям'і.
Мал. В. Шэфкедава

1

2

Без слоў.

Як вас абслугоўваюць?

АЎТОБУСНЫЯ НЯГОДЫ

Праездам мне давялося пабываць на аўтобусным вак-
зале ў горадзе Слоніме. Нацярпелася ліха!

Адразу пры ўваходзе ў вакзал знаходзіцца каса з над-
пісам: «Продаж білетаў на ўсе аўтобусы». Але білета мне
не прадалі, накіравалі ў 4-ю. Там казалі, што білет мож-
на набыць толькі ў 3-й касе, калі прыбудзе аўтобус..
І вось нарэшце прыбывае аўтобус. Звяртаюся за білетам
у 3-ю касу. Адтуль адпраўляюць назад, у 4-ю... Ці трэба
казаць, колькі я перахвалявалася, бегаючы з касы ў касу,
з чаргі ў чаргу, ды яшчэ з малым дзіцём і рэчамі! Касіры
на пытанні пасажыраў адказваюць неахвотна, адсылаюць
да дыспетчара. А той дыспетчар немаведама дзе...

Іншы раз аўтобусы затрымліваюцца, але пасажыраў
пра гэта ніхто не папярэджвае, і людзі хвалюцца, бе-
гаюць, мітусяцца. А гэтай мітусні можна было б пазбег-
нуць, калі б своєчасова папярэдзіць пасажыраў, тым
больш, што аўтобус з той самай Слонімскай аўтабазы.

Работнікам Слонімскага аўтобусага вакзала трэба на-
весці парадак у сваёй гаспадарцы, больш уважліва ста-
віцца да людзей, якіх яны абслугоўваюць.

А. ШПАК

АДКАЗЫ НА ЧАЙНВОРД-КРЫПТАГРАМУ «МУЗЫКА»,
змешчаны ў 9 нумары

1. Цікоціні. 2. Іаланта. 3. Акорд. 4. Джаз. 5. Зураб. 6. Бах.
7. «Хаваншчына». 8. Альт. 9. Таката. 10. «Алека». 11. Ашуг.
12. Гаспар. 13. Раманс. 14. Сяроў.

Па акружнасці: «Натхненне нараджаецца толькі ў працы
і ў час працы».

На першай старонцы вкладки — лабарантка Гродзенскага азот-
натукавага завода намсамолка Марыя Галыкевіч.
Каляровае фота М. Мінковіча.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія:
М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КО-
НАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА,
В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.
Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 32-20-51, адказн. сакратара,
аддзела прамысловасці — 32-38-14, аддзелаў сельскай гаспадар-
кі і культуры — 32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага.
Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка.

Журнал «Работница и крестьянка»
на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

АТ 22902. Здадзена ў набор 31/VIII-70 г. Падпісана да дру-
ку 24/IX-70 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60×90%.
Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі, Мінск. Цана 15 кап.

Дадатак — выкрайка. Тыраж 385 317 экз. Зак. 1111.

Цена 15 кап.

74995

